

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М.
«_____» _____ 2023 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

на тему:

**Оцінка рекреаційного потенціалу Чернівецької
області**

Виконавець: здобувач вищої освіти **Гетманчук Анастасія Станіславівна**

Науковий керівник: к.геогр.н., доцент кафедри міжнародного туризму та
країнознавства **Сайчук Віктор Степанович**

Нормоконтролер: к.геогр.н., доцент кафедри міжнародного туризму та
країнознавства **Борисюк Оксана Анатоліївна**

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства
Спеціальність: 242 «Туризм»
ОПП: «Туризмознавство»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М.

«»2023р.

ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ ГЕТЬМАНЧУК Анастасії Станіславівни (прізвище, ім'я, по батькові в родинному відмінку)

Тема дипломної роботи: «Оцінка рекреаційного потенціалу Чернівецької області», затверджена наказом ректора № 2355 /ст від «14» грудня 2023 р.

2. Термін виконання роботи: «17» січня 2023 р. по «28» лютого 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: дослідження має теоретичний і практичний характер, виконане на основі аналізу статистичних даних, наукових праць та інформаційних джерел, туристичних організацій України, які досліджують національну туристичну систему Чернівецької області.

4. Зміст дипломної роботи:

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: рис. 1.1. Поділ рекреаційних ресурсів на групи; рис. 1.2. Підходи до класифікації рекреаційних ресурсів; табл. 1.1. Фактори що забезпечують функціонування рекреаційного потенціалу територій; табл. 1.2. Взаємодія системи «суспільство-природне середовище»; рис. 2.1. Структура іноземних туристів за мотивами візиту станом на 31.12.2021 р.; рис. 2.2. Загальна кількість туристів, які відвідали Чернівецьку область, осіб; рис. 2.3. Загальна кількість іноземних туристів, які відвідали Чернівецьку область, осіб; рис. 2.4. Структура іноземних туристів, які відвідали Чернівецьку область,%; рис. 2.5. Кількість та рейтингова оцінка історико-культурної спадщини Чернівецької області; табл. 2.1 Сумарна рейтингова оцінка потенціалу об'єктів археологічної спадщини за адміністративно-територіальними одиницями Чернівецької області; табл. 2.2 Сумарна рейтингова оцінка потенціалу об'єктів архітектури національного значення адміністративно-територіальними одиницями Чернівецької області; табл. 2.3 Сумарна рейтингова оцінка потенціалу історичного визначні об'єкти державного значення адміністративно-територіальними одиницями Чернівецької області; табл. 2.4 Оцінка потенціалу державного обліку пам'яток монументального мистецтва адміністративно-територіальними одиницями Чернівецької області..

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін Виконання	Відмітка про виконання
1.	Проаналізувати літературні та інші джерела з проблеми дослідження.	22.11. – 23.11 2022 р.	Виконано
2.	Обґрунтувати об'єкт, предмет дослідження, сформулювати завдання і мету. Написати вступ.	01.12. – 03.12.2022 р.	Виконано
3.	Проаналізувати різноманітні джерела інформації щодо теоретико-методологічних аспектів оцінки рекреаційного потенціалу. Написати перший розділ	04.12. – 20.12. 2022 р.	Виконано
4.	Проаналізувати ефективність оцінки рекреаційного потенціалу Чернівецької області. Написати другий розділ	20.12. – 28.12. 2022 р.	

5.	Обґрунтувати перспективи підвищення ефективності розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області. Написати третій розділ роботи.	10.01. – 22.01.2023 р.	Виконано
6.	Узагальнити результати проведеного дослідження, сформулювати висновки.	09.02. – 12.02.2023 р.	Виконано
7.	Підготувати реферат.	13.02. – 15.02.2023 р.	Виконано
8.	Підготувати доповідь на попередній захист, розробити демонстраційні матеріали.	16.02. – 18.02. 2023 р.	Виконано
9.	Провести роботу над зауваженнями після попереднього захисту дипломної роботи.	19.02 – 20.02.2023 р.	Виконано
10.	Захист дипломної роботи.	27.02.2023 р.	

7. Дата видачі завдання: «22» листопада 2023 р.

Науковий керівник дипломної роботи
(підпис керівника)

Сайчук В.С.
(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання
(підпис випускника)

Гетьманчук А.С.
(П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Оцінка рекреаційного потенціалу Чернівецької області»: 69 сторінок роботи та 2 сторінки додатків, 7 рисунків, 6 таблиць, 48 використаних джерел.

ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ: туристично-рекреаційні ресурси Чернівецької області.

ПРЕДМЕТОМ ДОСЛІДЖЕННЯ є територіальна диференціація та компонентна структура в контексті вдосконалення розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області.

МЕТА ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ: суспільно-географічний аналіз туристично-рекреаційних ресурсів Чернівецької області, зокрема визначення їх компонентної структури, територіальної диференціації та напрямків використання в туристичній галузі господарства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ, ТЕХНІЧНІ ТА ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ: методи діалектичної та формальної логіки, історичний; метод порівняльного аналізу та синтезу; систематизації; абстрактно-логічний метод; статистичні методи; графічний і табличний методи.

ОТРИМАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ НОВИЗНА: Практична значимість дослідження полягає в тому, що у роботі сформульовані і обґрунтовані в дослідженні висновки і пропозиції можуть бути використані в подальших теоретичних дослідженнях вдосконалення розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області.

ЗНАЧУЩІСТЬ ВИКОНАНОЇ РОБОТИ ТА ВИСНОВКИ: пропозиції можуть бути використані в подальших теоретичних дослідженнях вдосконалення розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ: Основними завданнями розвитку на наступне десятиріччя є прискорення економічного зростання регіонів і територіальних громад на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення робочих місць, покращення зайнятості, доступності державних

послуг і послуг, що створює умови для репатріації мігрантів. Особливу увагу держава приділятиме підтримці потенційних центрів зростання, які зможуть поширити свій позитивний вплив на розвиток сусідніх країн, територій та впливають на розвиток регіону в цілому, а також сприяють розвитку територій з особливими проблемами, що має сприяти зменшенню рівня між- та внутрішньо-регіональної асиметрії у розвитку територіальних громад та покращенню якості життя людини незалежно від місця проживання.

ПЕРЕЛІК КЛЮЧОВИХ СЛІВ (СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ): туризм, туристичні об'єкти, територіальна диференціація, рекреаційний потенціал, туристично-рекреаційні ресурси.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	11
1.1. Сутність, зміст та типологія рекреаційного потенціалу	11
1.2. Рекреаційні ресурси як формоутворюючий елемент інфраструктури області	14
1.3. Методика дослідження рекреаційного потенціалу області	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	21
2.1. Туристичний та природно-ресурсний потенціал Чернівецької області	21
2.2. Сучасний стан рекреаційного потенціалу Чернівецької області	30
2.3. Територіальні особливості розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області.....	36
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	53
3.1. Сучасні проблеми в сфері формування рекреаційного потенціалу Чернівецької області.....	53
3.2. Напрями вдосконалення розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області	56
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах необхідності забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку Чернівецької області особливо актуальними є питання розробки та реалізації рекреаційного потенціалу області, враховуючи особливості розвитку окремої території, з мінімізацією ризиків, загроз та слабких сторін в їх економічному розвитку. Необхідними умовами впровадження стратегічних планів – є оптимальний перерозподіл ресурсів та максимальне використання сильних сторін розвитку території. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю оцінки рекреаційного потенціалу Чернівецької області для досягнення цілей стратегічного розвитку територій. Розвиток рекреації та туризму сприяє рекреації та оздоровленню нації, покращенню якості життя. Діяльність, пов'язана з розвитком рекреації та туризму, повністю відповідає цілям ефективного використання природних ресурсів у рамках концепції сталого розвитку території. Вони мають суттєві переваги перед ресурсомісткими галузями економіки та характеризуються відсутністю прямого використання природних багатств, коротким терміном окупності, створеними робочими місцями, збільшенням регіональних доходів, розвитком інфраструктури, благоустроєм тощо.

Дослідженням питань розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області займалися такі автори як: Варналій З. С., Воловик Л. М., Горин Г. В., Гуменюк В. В., Гуторов О. І., Дащук Ю. Є., Єрко І. В., Ковтуник І. І. Любіцева О. О., Мезенцев К. В., Мелешко К. К., Морозова О. С., Морозов О. В., Немець К. А., Новаковська І. О., Полтавець А. М., Потішняк О. М., Роїк О. Р., Смадич І. П., Солов'янчик А. В., Сонько С. П., Сорока К. О., Третяк А. М., Чорний В. С., Шабардіна Ю. В., Шаблій О. І. та інші. Автори відзначають, що динамічний розвиток туризму в Чернівецькій області призвів до необхідності переоцінки наявних ресурсів існуючих туристичних регіонів і виявлення можливостей розвитку нових регіонів з високим потенціалом. Аналіз літератури свідчить про те, що проблема оцінки ресурсно-рекреаційного потенціалу для цілей територіального планування недостатньо досліджена. Оцінка окремих складових туристично-рекреаційного потенціалу пов'язана з певними труднощами,

оскільки дослідники часто використовують суб'єктивні методи оцінки. Тому тема оцінки рекреаційного потенціалу Чернівецької області є актуальною та потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є суспільно-географічний аналіз туристично-рекреаційних ресурсів Чернівецької області, зокрема визначення їх компонентної структури, територіальної диференціації та напрямків використання в туристичній галузі господарства.

Для досягнення мети поставлені такі **завдання**:

- визначити сутність, зміст та типологія рекреаційного потенціалу;
- визначити рекреаційні ресурси як формоутворюючий елемент інфраструктури області;
- дослідити методіку дослідження рекреаційного потенціалу області;
- дослідити туристичний та природно-ресурсний потенціал Чернівецької області;
- проаналізувати сучасний стан рекреаційного потенціалу Чернівецької області;
- визначити територіальні особливості розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області;
- визначити сучасні проблеми в сфері формування рекреаційного потенціалу Чернівецької області;
- обґрунтувати напрями вдосконалення розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області.

Об'єктом дослідження є туристично-рекреаційні ресурси Чернівецької області, а **предметом** – їх територіальна диференціація та компонентна структура в контексті вдосконалення розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області.

Методи дослідження: методи діалектичної та формальної логіки, історичний; метод порівняльного аналізу та синтезу; систематизації; абстрактно-логічний метод; статистичні методи; графічний і табличний методи.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо обґрунтування особливостей теоретичних інструментів оцінки рекреаційного потенціалу Чернівецької області та їх використання на практиці, законодавчі акти, методичні і нормативні матеріали практичного характеру.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1. Сутність, зміст та типологія рекреаційного потенціалу

Ключовим фактором успішного соціально-економічного розвитку будь-якої територіальної системи є її здатність взаємодіяти з навколишнім середовищем для досягнення своїх цілей. Дана взаємодія, на нашу думку, може розглядатися через призму ресурсних обмежень, постійно присутніх в його процесі. Обмеження в економіці розглядаються як сукупність чинників, що визначають кількісні та якісні межі постановки та досягнення цілей розвитку, вибору засобів досягнення цілей, витрат і результатів виробництва [15, с. 118]. Також існують точки зору, відповідно до яких обмеження являють собою межа розширення системи при відсутності стійкої внутрішньої структури, відповідної мінливих параметрами системи [13, с. 59], або на макрорівні як межі, за які не виходить економічна динаміка в силу природних або сформованих на даному етапі причин [35, с. 47].

При цьому ресурсні обмеження, з одного боку, є найважливішим бар'єром на шляху економічного зростання, бо зниження потенціалу розвитку на різних рівнях виникає в результаті незбалансованого використання наявних ресурсів, а з іншого, – вони обумовлюють необхідність залучення альтернативних напрямків задоволення виникаючих потреб.

У міру розвитку продуктивних сил збільшується потреба економіки в залученні все більшої кількості природних ресурсів в господарський оборот. Таким чином, межі природного капіталу з плином часу мають тенденцію до розширення до кордонів природних ресурсів. Подібна постановка проблеми обумовлює необхідність звернутися до аналізу існуючих підходів до трактування поняття «ресурси» [6, с. 53].

Зокрема, Л. М. Воловик [3, с. 165] визначає ресурси, як все те, що використовують економічні суб'єкти для досягнення поставлених цілей і завдань і задоволення власних потреб і потреб зовнішнього середовища. У свою чергу,

О. І. Гуторов трактує цю категорію як матеріальні та нематеріальні активи, які на відносно постійній основі пов'язані з даною компанією [6, с. 112].

В даний час існують різноманітні класифікації видів ресурсів. Зокрема, Дж. Роос і його співавтори підрозділяють ресурси на дві групи – традиційні економічні (матеріальні і грошові ресурси) і інтелектуальні (організаційні, людські та споживчі ресурси) [13, с. 68]. У свою чергу, К. О. Сорока виділяє наступні групи ресурсів:

- натуральні ресурси (земля і її багатства), тобто компоненти природи, які традиційно трактувалися як суспільні блага;

- матеріальні ресурси (капітал), а саме фізично існуючі ресурси, речові фактори виробництва та обміну і їх джерела фінансування;

- людські ресурси (працю), тобто робоча сила людей разом з усіма їх вміннями та здібностями, які можна виміряти як в якісному, так і в кількісному відношенні;

- нематеріальні ресурси, що включають знання і досягнення науки, звані часто нематеріальним капіталом [30, с. 53].

При цьому однією з специфічних груп ресурсів є так звані рекреаційні ресурси. Перш ніж розглянути сутність і особливості даних ресурсів, відзначимо, що під поняттям «рекреація» мається на увазі сукупність явищ і відносин, що виникають в процесі використання вільного часу для оздоровчої, пізнавальної, спортивної та культурно-розважальної діяльності людей на спеціалізованих територіях. Поняття рекреації визначає сутність рекреаційної діяльності, спрямованої на реалізацію рекреаційних потреб, відновлення і розвиток фізичних і духовних сил людини і характеризується цінністю не тільки результатів, а й самого процесу [14, с. 113].

У свою чергу, рекреаційні ресурси являють собою сукупність природних, природно-технічних, соціально-економічних, геологічних систем і їх елементів, які можуть бути використані при існуючих технічних та матеріальних можливостях для організації рекреаційної діяльності [5, с. 95].

У категорію рекреаційних ресурсів включають природні і антропогенні об'єкти, які при досягнутому рівні розвитку виробничих сил можуть бути використані для

задоволення потреб суспільства і організації галузі, яка спеціалізується на рекреаційному обслуговуванні населення.

Для багатьох регіонів рекреаційний потенціал є головним джерелом стійкого територіального розвитку. Особливе значення він набуває в процесі розвитку дотаційних регіонів. Багато в чому це обумовлено тим, що, з одного боку, регіон виступає в якості цільового комплексного ресурсу для сталого функціонування і розвитку рекреаційного потенціалу, а з іншого – індустрія оздоровлення, володіючи мультиплікативний ефект, здатна створити передумови для сталого розвитку регіону через рішення його соціально-економічних і екологічних проблем. У той же час, сформовані підходи до забезпечення розвитку рекреаційного потенціалу територій не розглядають його як елемент цілісної відкритої системи сталого регіонального розвитку, що не тільки не дозволяє вирішити весь комплекс проблем, що виникають в процесі переходу до подібного розвитку, але і здатне породити негативні тенденції, призводять до нестійкості регіонального розвитку [49, с. 326].

Торкаючись ролі рекреаційного потенціалу у формуванні основ територіального сталого розвитку, зазначимо, що поняття «сталий розвиток», як зазначає Г. М. Тарасюк, являє собою синтез ідеї змін і ідеї стійкості, висловлюючи реальні діалектичні протиріччя, а також тенденцію до їх гармонізації [32, с. 128].

Онтологічний характер даних протиріч визначається тим, що відбуваються зміни мають певні рамки, що визначаються тим, що дані зміни небезпечні, якщо вони виходять за межі стійкості соціальних і природних систем [6, с. 112].

Таким чином, кажучи про внутрішні можливості рекреаційної території, перш за все, слід мати на увазі наявність у неї сукупності специфічних ресурсів, які, перетворюючись на діючі фактори процесу сталого розвитку, набувають нову системну якість, стаючи джерелами конкурентних переваг. В умовах сучасної постіндустріальної економіки така властивість набувають більшою мірою ресурси нематеріальні, до яких і належить більшість рекреаційних ресурсів.

Отже, сукупність рекреаційних ресурсів та інструментів, знань і навичок по їх перетворенню з використанням інноваційних підходів формує рекреаційний потенціал конкретної території, що є основою її сталого розвитку.

1.2. Рекреаційні ресурси як формоутворюючий елемент інфраструктури області

Постійний розвиток і трансформація функцій управлінських органів та політичних організацій обумовлює потребу в удосконаленні їх структури, зокрема і територіальної, з метою оптимізації цієї діяльності, приведення політичної системи у відповідність до суспільних потреб і міжнародних стандартів. Прийняття рішень щодо удосконалення територіальної організації політичної системи має ґрунтуватись на наукових дослідженнях, зокрема й географічних, умов, чинників, сучасного стану і тенденцій та можливих сценаріїв розвитку політичної системи [19, с. 59]. Це потребує застосування наукових методів для опрацювання великих обсягів просторово координованої інформації, використання системи картографічних методів, які надають широкі можливості для просторового аналізу [14, с. 113].

Умови життя людини, що пов'язані з її трудовою активністю, інтелектуальні навантаження – всі ці фактори викликають фізичну та психологічну втому, стрес. Тому й зростає потреба у використанні так званих рекреаційних ресурсів. Рекреаційні ресурси є важливою складовою природного потенціалу, їх роль у формуванні сучасного природокористування постійно зростає. Залучення рекреаційних ресурсів до процесу рекреаційної діяльності може бути різноманітним по характеру: сприйматися нашим зором (пейзаж, об'єкти екскурсії). використовуватися непрямо – безпосередньо в процесі рекреації. Рекреаційні ресурси можна класифікувати за [23, с. 40]:

- походженням – природні та суспільні;
- специфікою використання в процесі туристично-рекреаційної діяльності – спеціальні (прямого використання – мінеральні води, лікувальні грязі, термальні води), загальні (опосередкованого використання чи впливу – лісові та водні ресурси);
- функціональним призначенням – лікувальні, оздоровчі, пізнавальні, спортивні;
- компонентною структурою – природні (бальнеологічні, водні, лісові, ландшафтні та кліматичні умови), суспільні (культурно-історичні, туристично-

рекреаційна інфраструктура, інформаційне та кадрове забезпечення, ландшафтно-техногенні комплекси, агроландшафти; економічні, соціально-демографічні, інформаційні передумови розвитку туристично-рекреаційної сфери, інфраструктурні, екологічна та соціальна безпека);

- рівнем унікальності – типові та унікальні;
- критерієм доступності – добре доступні, доступні та важкодоступні;
- статусом ресурси природно – заповідного фонду, курортно-санаторних та рекреаційних зон [23, с. 41].

Рекреаційні ресурси є необхідною умовою повноцінного людського життя, основою відновлення її життєзабезпечення. Вказані ресурси зосереджуються фактично на всіх категоріях земель за основним цільовим призначенням (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Поділ рекреаційних ресурсів на групи

Джерело: [33, с. 98]

Землі рекреаційного призначення – категорія земель, які за основним цільовим призначенням використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів [9, с. 260].

Рекреаційні ресурси багато в чому є похідними від рекреаційних потреб населення, які в свою чергу визначаються задачами соціокультурного освоєння території. Таким чином, основні причина та фактори перетворення сукупності тих чи інших властивостей території в рекреаційні ресурси – це потреби соціокультурного освоєння території. Поєднання та наявність природно-рекреаційних ресурсів свідчить про існування природно-рекреаційного потенціалу як необхідної умови розвитку рекреації.

Найважливішою передумовою організації рекреаційної діяльності виступають рекреаційні ресурси. Під рекреаційними ресурсами розуміють об'єкти, явища і процеси природного, антропогенного та соціального походження, що

використовуються або можуть бути використані для розвитку рекреації та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, її спеціалізацію та економічну ефективність [34, с. 121].

Багатогранність поняття «рекреаційні ресурси» визначається різноманітністю підходів до їх класифікації. Зокрема, Любіцева О. О. пропонує виділяти шість основних підходів [12, с. 156]:

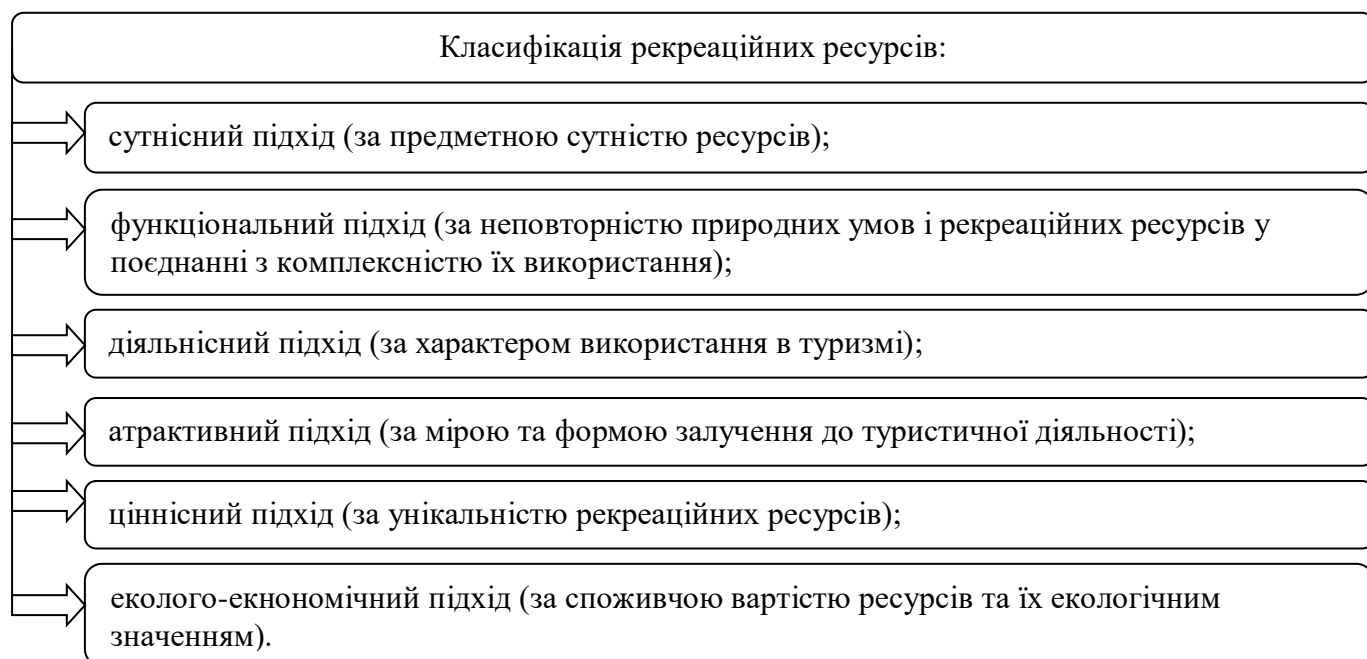

Рис. 1.2. Підходи до класифікації рекреаційних ресурсів

Джерело: [12, с. 157]

Рекреаційні ресурси поділяються на три основні групи: природно-географічні, історико-культурні та соціально-економічні. Важлива роль у цій класифікації належить природно-географічним рекреаційним ресурсам, адже саме вони є базою для формування та розвитку основних видів рекреації та туризму.

Під природно-географічними рекреаційними ресурсами розуміють фактори, речовину і властивості компонентів природних та природно-антропогенних геосистем, які володіють сприятливими внутрішніми і зовнішніми, якісними та кількісними параметрами для реалізації рекреаційної діяльності [3, с. 165].

У межах природно-географічних рекреаційних ресурсів виділяють такі види ресурсів: геологічні, орографічні (ресурси рельєфу), спелеологічні, гідрологічні, бальнеологічні, біотичні, ландшафтні. Під історико-культурними рекреаційними

ресурсами розуміють сукупність створених у процесі історичного розвитку певної території об'єктів матеріальної і духовної культури, які одночасно є об'єктами туристичного інтересу.

Історико-культурні ресурси включають археологічні, архітектурні, замкові комплекси, монастирські комплекси, військової архітектури, громадської архітектури, промислової архітектури, культової (сакральної) архітектури, музеї, театри [3, с. 165].

Під соціально-економічними рекреаційними ресурсами розуміють сукупність ресурсів та об'єктів, які одночасно є об'єктами туристичного інтересу. До групи соціально-економічних туристичних ресурсів належать географічне положення, економічне положення, транспортна доступність, рівень економічного розвитку, готельне господарство, ресторанне господарство, курортне господарство, туристична інфраструктура.

Курорт (від нім. Kurort, kur – лікування, ort– місце) – це місцевість із набором лікувально-оздоровчих чинників, сприятливим кліматом, мінеральними джерелами, лікувальними грязями, де є спеціальні установи та інфраструктура для лікування, оздоровлення, відпочинку рекреантів [40, с. 515].

Підставою для визначення місцевості як курорту є наявність природно-географічних туристичних ресурсів, які мають лікувальні, оздоровчі, рекреаційні властивості, необхідної інфраструктури для їх експлуатації та організації лікувально-профілактичної діяльності. Курорти прийнято поділяти на три типи: 1) кліматичні; 2) бальнеологічні; 3) грязьові [10, с. 123].

За унікальністю та цінністю природно-географічних туристичних ресурсів, їх значенням для курортного господарства та рівнем облаштованості виділяють курорти державного та місцевого значення [32, с. 128].

Отже, під рекреаційно-туристичними ресурсами розуміють об'єкти, явища чи процеси природного, антропогенного або змішаного походження, властивості яких можуть безпосередньо задовольнити потреби людей у відпочинку та змістовному проведенні дозвілля. особливою рисою рекреаційно-туристичних ресурсів є здатність переконати людей, які хочуть залучитися до їх використання з метою відпочинку,

долати певні відстані. довжина цієї відстані прямо пропорційно залежить від споживчої цінності самих ресурсів, стану інфраструктури туристичного та загального користування та іміджу місця призначення.

1.3. Методика дослідження рекреаційного потенціалу області

Оцінка рекреаційного потенціалу полонин як унікальних об'єктів господарювання, на нашу думку, полягає у оцінці як природно-територіальних комплексів полонинських господарств для організації рекреаційної діяльності, оцінці господарства як історико-культурного об'єкта, а також врахування рекреаційної ємності території. Здатність природно-рекреаційного потенціалу до самовідновлення та підтримки стійкого стану може бути реалізована за допомогою механізмів раціонального природокористування, а також ряду інших факторів як відносяться як до внутрішнього так і до зовнішнього середовища (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Фактори що забезпечують функціонування рекреаційного потенціалу територій

Внутрішні фактори функціонування РТП	
Саморегуляція рекреаційної екосистеми	РТП володіє значними можливостями саморегулювання, самоочищення за рахунок процесу кругообігу речовин
Стійкість екосистеми РТП	Можливість продовження процесу споживання рекреаційних ресурсів, використання їх якостей забезпечує стабільність задоволення потреб
Різноманітність використання РТП	Властивості та якості складових РТП визначають різноманіття видів рекреаційної діяльності

Продовження табл. 1.1

Внутрішні фактори функціонування РТП	
Оптимальність реалізації РТП	На всіх рівнях використання РТП повинні зберігатися об'єктивні пропорції між масштабами, темпами використання РТП та темпами зберігання для послідуочого використання
Дія закону цілісності	На кожному з етапів використання РТП існують резерви, зумовлені вже відомими властивостями окремих елементів РТП
Фактори зовнішнього середовища	
Законодавча основа використання РТП	Організаційно-економічна основа використання РТП Техніко-технологічна основа використання РТП

Джерело: [6, с. 75]

Вказані в табл. 1.1 фактори дозволяють обґрунтувати механізми раціонального використання рекреаційних ресурсів регіону в довгостроковій перспективі, а також формують основу оцінки РТП регіону [6, с. 76].

В якості природних передумов формування природно-рекреаційного потенціалу, насамперед, виступають природно-територіальні комплекси різних видів, їх компоненти та окремі властивості, в тому числі контрастність, географічна специфіка, екзотичність, унікальність або, навпаки, типічність, розміри та форми природних об'єктів та їх географічне положення. Формування системи рекреаційного природокористування є об'єктивним наслідком потреб суспільства в рекреації, що постійно зростає (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Взаємодія системи «суспільство-природне середовище»

Система управління	Рекреаційні потреби суспільства	Екологічний стан
Трудові ресурси	Відтворювальні	Культурно-історичні ресурси
Економічний потенціал	Соціально-культурні	Природний потенціал
Матеріально-технічна база	Економічні	Природно-рекреаційні ресурси

Джерело: [40, с. 419]

Розглядаючи рекреаційне природокористування необхідно визначити соціально-економічну суть рекреації, її місце та роль в розвитку суспільства. Основні функції природно-ресурсного потенціалу можна розділити на три групи: медико-біологічна; соціально-культурна; економічна [38, с. 131].

У медико-біологічній функції виділяють два аспекти – санаторно-курортне лікування та оздоровчий відпочинок (кожен з аспектів зумовлює відновлення працездатності в людини, зменшення нервового навантаження за допомогою занять з фізичної культури, фізіотерапевтичних методів оздоровлення) [28, с. 128].

Соціально-культурна функція – це основна функція рекреації, що визначає пізнавальну рекреаційну діяльність, пов'язану з оглядом нової території, знайомство з архітектурними пам'ятками і т.д.

Економічна функція – завдяки рекреації підвищується здатність працюючих до праці, збільшується тривалість періоду збереження повноцінної працездатності людини, що призводить до збільшення фонду робочого часу за рахунок зменшення захворюваності, підвищення життєвого тону [21].

Очевидно, що на кожному етапі розвитку суспільства час рекреації повинен досягати суспільно необхідної величини. Інакше прогрес виробничих сил суспільства не буде забезпечуватися. Людство не змогло б досягнути сучасного рівня розвитку, якщо б не збільшувалася частка рекреаційного часу, в рамках якого відбувається примноження виробничих сил людини. Оскільки затрати сили та їх відновлення знаходять в єдиній площині, то вимір характеру затрат повинен призвести до зміни характеру відновлення. Тому наголос потрібно робити на збільшення частки рекреаційного часу, підвищуючи або проявляючи рекреаційну функцію всієї діяльності. Але чітко розмежувати функції рекреації, що були згадані вище, важко, так як вони пов'язані між собою та доповнюють одна одну. Важливо також визначити загальні тенденції розвитку рекреації в даний час. Такі напрями розвитку обов'язково будуть визначати співвідношення всіх вказаних функцій рекреації [30, с. 115].

Отже, для оцінки рекреаційної придатності території використовуються різні підходи: наприклад, покомпонентний (рельєф, рослинність, клімат тощо), повидовий (пішохідний туризм, агротуризм тощо). Загальна повидова оцінка є недоцільною, оскільки, рекреаційна діяльність є надзвичайно різноманітною і кожен з її видів ставить свої, часто протилежні, вимоги щодо комплексу природних та соціально-економічних умов і ресурсів. Наприклад, крутизна схилів, у залежності від виду рекреаційної діяльності, буде оцінюватися по різному. Так, у горах для пішохідних прогулянок найкращими вважаються пологі схили, для гірськолижного відпочинку – схили середньої крутизни, а для скелелазіння умовою придатності буде наявність крутих схилів, дуже крутих або обривистих.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Туристичний та природно-ресурсний потенціал Чернівецької області

Чернівецька область – унікальний край, в якому поєднані історично долі Північної Буковини та частини Бессарабії. Чернівецька область розташована на південному заході України, вздовж річок Дністер і Прут. Область входить до складу історико-географічної області «Буковина». Чернівецька область розташована на стику Східноєвропейської рівнини та Українських Карпат. Мінеральні ресурси представлені в основному мінеральною будівельною сировиною. У природно-ресурсному потенціалі області центральне місце посідають лісові та водні ресурси. Усі річки належать до басейну Чорного моря, найбільші з них Дністер, Прут, Сірет і Черемош [44].

Область має вигідне транспортно-географічне положення. На заході межує з Івано-Франківською областю, на півночі – з Тернопільською та Хмельницькою областями, на сході – з Вінницькою областями. На півдні і сході проходить кордон з Румунією (150 км) і Молдовою (170 км) [44].

Чернівецька область невелика за розмірами, але характеризується великою різноманітністю природних умов. Поділяється на 3 частини – рівнинну (межиріччя Дністра та Пруту), передгірну та гірську. Прутсько-Дністровське межиріччя – найбільш рівнинна частина області з хвилястою поверхнею, густо розчленованою річковими долинами. У центральній частині межиріччя розташована Хотинська височина висотою до 515 м (гора Берда, найвища точка рівнинної частини України). У західній частині межиріччя поширені карстові форми рельєфу. На південь від Пруту тягнуться горбисто-передгірні пасма, розчленовані густою долинною, ярово-балочною мережею. У середній смузі її виділяється Чернівецька височина. Гірська частина розташована в межах Покутсько-Буковинських Карпат.

У Чернівецькій області 11 районних центрів: Вижниця, Герцаєво, Глибока, Заставна, Кельменці, Кіцмань, Новоселиця, Путила, Сокиряни, Сторожинець, Хотин. Також на території Чернівецької області є 11 міст, 8 селищ міського типу, 398 сіл [44].

Чисельність наявного населення у Чернівецькій області, за оцінкою, на 1 січня 2022р. становила 890457 осіб. Упродовж 2021р. чисельність населення зменшилася на 6109 осіб. Залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених: на 100 померлих – 55 живонароджених [44].

За результатами обстеження робочої сили в 2021р. кількість зайнятого населення у віці 15 років і старше становила 379,7 тис. осіб, а у віці 15–70 років – 368,1 тис. осіб. Кількість безробітного населення віком 15 років і старше та у віці 15–70 років становила 37,9 тис. осіб. Рівень зайнятості населення віком 15 років і старше становив 51,3%, а серед населення віком 15–70 років – 55,6%. Рівень безробіття серед робочої сили віком 15 років і старше становив 9,1%, а серед осіб у віці 15–70 років – 9,3% [44].

Середня заробітна плата (номінальна) штатного працівника підприємств, установ та організацій у січні 2022 р. становила 11326 грн, що в 1,7 раза вище рівня мінімальної заробітної плати (6500 грн). Порівняно з груднем 2021р. розмір середньої номінальної заробітної плати зменшився на 20,9%, а за останні 12 місяців (відносно січня 2021р.) – збільшився на 16,8%. Індекс реальної заробітної плати у січні п.р. порівняно із груднем 2021р. становив 78,0%, а відносно січня 2021р. – 107,1%.

Ціни на споживчому ринку області в січні 2022р. порівняно з груднем 2021р. зросли на 1,5%, в Україні – на 1,3%. Суттєво подорожчали продукти харчування, утримання та ремонт житла. У грудні 2021р. порівняно з листопадом 2021р. індекс промислової продукції становив 107,3%, порівняно з груднем 2020р. – 100,1%. У 2021р. порівняно із 2020р. індекс промислової продукції становив 96,1%, у т.ч. у добувній промисловості та розробленні кар'єрів – 112,3%, переробній – 95,3%, постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 96,5% [44].

У 2021р. індекс сільськогосподарської продукції становив порівняно з 2020р. 110,0 %. у т.ч. у підприємствах – 122,0%, у господарствах населення – 105,5%. Обсяг виробленої будівельної продукції (виконаних будівельних робіт) підприємствами

області у 2021р. становив 1648365 тис.грн. Індекс будівельної продукції порівняно з 2020р. становив 64,1%. В тому числі житлові будівлі – 81,5% до попереднього року, нежитлові – 52,1%, інженерні споруди – 73,1%.

У 2021р. експорт товарів становив 207308,8 тис. дол. США або 123,1% порівняно з 2020р., імпорт – 194501,1 тис. дол. або 113,8%. Позитивне сальдо склало 12807,7 тис. дол. (у 2020р. негативне – 2462,2 тис. дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 1,07 (у 2020р. – 0,99). Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами зі 102 країн світу [44].

Обсяг роздрібногo товарообороту підприємств роздрібної торгівлі у 2021р. становив 10908,0 млн. грн, що на 19,8% більше, ніж у 2020р. У структурі роздрібногo товарообороту підприємств роздрібної торгівлі переважала частка продажу непродовольчих товарів. Їх питома вага становила 71,5% або 7793,9 млн. грн, що на 19,4% більше, ніж у 2020р. Обсяг продажу продовольчих товарів збільшився на 21% і становив 3114,1 млн. грн.

Обсяг перевезених вантажів автомобільним транспортом у 2021р. становив 1821,0 тис. т, що складає 157,5% до 2020 р. Кількість перевезених пасажирів автомобільним транспортом становила – 12969,3 тис. (98,4% до 2020р), тролейбусним – 10031,8 тис. (100% до 2020 р.) [43].

Туристичні потоки з Чернівців здійснюються відповідно до законодавства України (форма 1-ТУР), що не відповідає реальному стану з кількох причин (помилкові звіти, відсутність «маленьких» готелів, наявність «індивідуальних / неорганізованих») туристів» тощо). Останніми роками зріс інтерес туристів, які організують свій відпочинок без послуг туристичних агентств і великих готелів, через високі ціни та рівень послуг, що не відповідають потребам туристів і європейським стандартам. Аналіз мотивації відвідування регіону свідчить про стабільно високий відсоток туристів з метою відпочинку – 65%. Як наслідок, лише незначна частина туристів, які приїхали до Чернівецької області, мали на меті вирішити проблеми обслуговування, бізнесу та лікування. Це свідчить про те, що поєднання високих цін і відсутності якісних послуг при обслуговуванні туристів у

спеціалізованих турах і на лікувально-оздоровчих базах не спонукає їх відвідувати регіон (рис. 2.1).

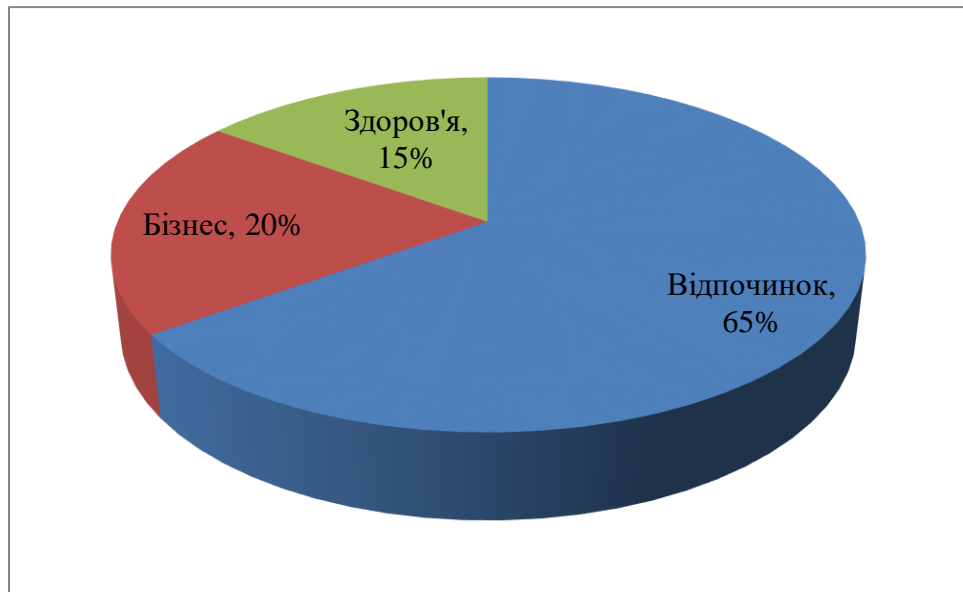

Рис. 2.1. Структура іноземних туристів за мотивами візиту станом на 31.12.2021 р.

Джерело: [43]

Отже, упродовж 2021 р. найбільшою мотивацією для туристів, які відвідали Чернівецьку область, були такі сфери як: відпочинок, бізнес та здоров'я.

З наведеної нижче діаграми та показників туризму за останні роки бачимо, що Чернівецька область має тенденцію до зростання (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Загальна кількість туристів, які відвідали Чернівецьку область, осіб

Джерело: [43]

Готельне господарство Чернівецької області досить розвинене і в цілому задовольняє попит туристів. Розміщення варіюється від «економ класу» до «люкс апартаментів». Останніми роками в Чернівецькій області активно розвивається будівництво та відкриття нових готельних комплексів та ресторанів, де туристи можуть отримати широкий спектр дозвілля, розваг та розміщення.

На 1 січня 2021 року в Чернівецькій області зареєстровано 87 засобів розміщення, що на 8,8% більше, ніж на 1 січня 2020 року. Загалом у 2020 році в області було 1,9 тис. номерів готельного фонду з місткістю 3,7 тис. місць. У 2020 році в закладах розміщення обслуговано 118,3 тис. осіб, що на 17,3% більше, ніж у 2019 році. На кінець 2020 року з готелів та мотелів Чернівців обслуговано 7600 іноземних громадян 56 країн світу, що становить 6,4% від загальної кількості подається. Загальна кількість ночівель іноземців, які відвідали Північну Буковину у 2021 році, склала 12,1 тис., що на 5,1% більше, ніж у 2020 році. (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Загальна кількість іноземних туристів, які відвідали Чернівецьку область, осіб

Джерело: [43]

Серед громадян іноземних держав, які отримали житло в Чернівецькій області, найчисельнішими були гості з республіки. Молдови – 1,5 тис. осіб, Білорусі – 1,1 тис. осіб, Румунії – 1,1 тис. осіб та Польщі – 1,1 тис. осіб (рис. 2.4).

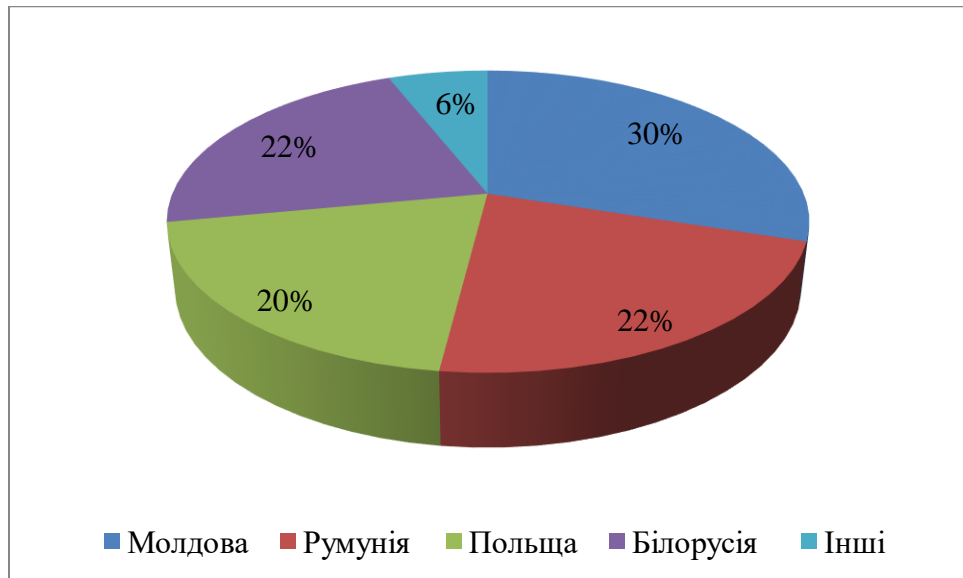

Рис. 2.4. Структура іноземних туристів, які відвідали Чернівецьку область,%
Джерело: [43]

Незважаючи на багаті природні ресурси, у Чернівецькій області медичні заклади для лікування хронічних захворювань розвинені недостатньо. Діють 4 санаторії, 1 санаторій-профілакторій, 2 лікувальних гуртожитки, 4 бази відпочинку. Найкращими оздоровчими закладами регіону є: лазні в Брусниці, Зелені Пагорби та Черемош, але їх потужності не використовуються максимально, якість лікування та супутніх послуг не відповідають європейським вимогам і стандартам. Сільські пансіонати стали важливим елементом інфраструктури розміщення та відпочинку туристів.

Пропонують відпочинок на природі в поєднанні з різними видами активного відпочинку, катанням на конях, збиранням лісу та грибів, походами та екскурсіями, купанням та риболовлю в гірських річках, катанням на лижах. Туристи мають можливість зайнятися господарством: подоїти корову, взяти участь у зборі врожаю. Також у селі можна познайомитися з народним мистецтвом – піснями, танцями, гастрономією, звичаями та традиціями, особисто взяти участь у народних гуляннях.

Туристичні структури харчування та лікування в Чернівецькій області досить добре представлені в порівнянні з недостатньо технічно-матеріально оснащеними рекреаційним послугами. Останні потребують масштабної модернізації, а також впровадження нових форм відпочинку та розширення мережі обслуговування.

Туризм дуже тісно пов'язаний з цивілізацією та культурою, між ними встановлюються відносини взаємозалежності. Використовуючи природні, людські та фінансові ресурси, які є в його розпорядженні, туризм створює економічні та соціальні ефекти, які підвищують економічну ефективність, зростання та цивілізацію. Прояв туристичного попиту та його динаміка в регіоні визначаються рядом демографічних, психологічних, організаційних факторів, які відіграють вирішальну роль у різних сегментах туризму.

З метою розвитку туризму в Чернівецькій області маємо наступні пропозиції [44]:

1. Спільними зусиллями всі зацікавлені організації та громадськість необхідно переконати, що туризм є не другорядним, а пріоритетним напрямком соціально-економічного розвитку регіону.

2. Рекомендувати державним структурам, представникам бізнесу та науки розробити стратегію розвитку туризму Північної Буковини та міста Чернівці та забезпечити розробку відповідної регіональної політики.

3. Органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані:

a) Зробити інвентаризацію санаторно-курортних закладів, туристичних комплексів, готелів і ресторанів, пансіонатів, туристичних об'єктів.

b) Визначення та резервування землі з туристичним потенціалом для будівництва туристичних об'єктів: перелік привабливих інвестиційних об'єктів та поширення інформації про них.

c) Надати статус санаторно-курортних територій загальнодержавного та обласного значення зонам відпочинку Війниці, Путила, Сторожинецькі, Кельменецькі, Сокиряни та Чернівці.

d) Зосередити необхідні ресурси, диверсифікувати економічну діяльність у регіоні та на цій основі встановити реальний вплив туризму на економічний розвиток, визначити економічне та соціальне значення туризму в регіоні та розробити стратегію розвитку туризму в регіоні.

4. Туроператорам розширити виробництво та постачання туристичних продуктів і послуг на новий якісний рівень. Спрямувати діяльність на залучення

іноземних туристів та туристів з інших регіонів України, враховуючи політичну та економічну ситуацію в країні.

Діяльність, що визначає цілі стратегії розвитку та просування, має бути спрямована на:

– Забезпечити розгалужену транспортну інфраструктуру (Міжнародний аеропорт Чернівці та залізничне сполучення, яке буде зручним для більшості міст України та Європи, будівництво магістралей та шосе, доступ до основних туристичних центрів та туристичних пам'яток).

– Фінансова консолідація та матеріальна підтримка економічних партнерів, зокрема за рахунок зовнішніх ресурсів (державне партнерство, надходження від фінансування тощо), що компенсуватиме проблему відсутності стабільного фінансування туристичної сфери.

– Підвищення якості послуг шляхом впровадження вправ в інші види діяльності, оптимізації організаційної структури, методів управління галуззю, що в свою чергу забезпечить вищий рівень обслуговування від усіх категорій працівників туристичної галузі.

– Організація маркетингової та інформаційної діяльності туристичних продуктів регіону.

– Створення позитивного іміджу та підвищення поінформованості про туристичні можливості Чернівецької області.

– Розробка маркетингових повідомлень з туристичною інформацією про регіон, мотивація регіону до відвідування та поширення через канали комунікації;

– Просування регіону шляхом розвитку конкурентоспроможних туристичних продуктів, підвищення якості туристичних послуг.

– Підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту шляхом підвищення привабливості факторів розвитку туризму: природних, культурних, історичних та ін.

– Підготовка та розвиток туристичної інфраструктури: велосипедних та пішохідних доріжок, закладів відпочинку та дозвілля, дитячих майданчиків, культури, спорту, систем розмітки та туристичної інформації.

– Реалізація програми збереження історичних ареалів міста Чернівці, в тому числі впровадження заходів та вимог Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, щодо Резиденції митрополитів Буковини і Далмації в його списку.

– Організація та проведення масової культурно-мистецької діяльності.

– Сприяння реалізації в туристичній сфері ефективної регуляторної політики шляхом оптимізації роботи уряду та створення відповідних дорадчих органів.

– Забезпечення наукового супроводу та супроводження розвитку туризму шляхом використання науково-дослідного потенціалу місцевих інституцій та підготовки спеціалістів для туристичної галузі регіону з використанням освітнього потенціалу місцевих вищих навчальних закладів.

– Підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту міста Чернівці за рахунок інформаційних технологій (Wi-Fi тощо), впровадження необхідних туристичних послуг (прокат автомобілів, велосипедів, туристичного спорядження тощо).

Отже, туризм, пов'язаний з використанням природних ресурсів, відіграє провідну роль в економіці місцевого населення. Важливим аспектом розвитку Чернівецької області є туристичні заходи, які сприяють розвитку туристичних потоків та туристичної інфраструктури. На території буковинських полонин, зокрема в західній частині нинішнього Вижницького району Чернівецької області, склалися традиційні види господарства, які майже не змінилися з часом, приваблюючи туристів і рекреантів. Тому туристична сфера визначена пріоритетною у стратегії розвитку області. Сьогодні особлива увага приділяється фестивальним ресурсам, потенціал яких необмежений і найбільш привабливий для цілей освіти, молодіжної політики, етнічного та пригодницького видів туризму.

2.2. Сучасний стан рекреаційного потенціалу Чернівецької області

У наш час туристично-рекреаційна діяльність як масове соціально-економічне явище стає важливим стимулом для регіональний розвиток. Масштаби та ефективність цієї діяльності залежать від багатьох факторів, і провідне місце серед них посідає наявність у регіонах потужного рекреаційного потенціалу. Рекреаційні ресурси є передумовою формування та ефективного функціонування потужних територіальних рекреаційних комплексів національного та регіонального рівнів. Важливою частиною рекреаційних ресурсів є природні ресурси, до складу яких входять ландшафти, компоненти природи, що використовуються у сфері рекреації та туризму (геологічні, орографічні, кліматичні, гідрологічні та ґрунтово-рослинні).

Чернівецька область займає вигідне географічне та транспортне положення, має розвинену мережу залізниць, автомобільних доріг, трубопроводів та ліній електропередачі. Обласний центр має зручне залізничне сполучення з європейськими столицями: Бухарестом, Софією, Белградом та Москвою. Чернівецька область розташована на північному заході України в передгір'ях Карпат вздовж річок Дністер і Прут.

Область межує з Івано-Франківською, Тернопільською, Хмельницькою та Вінницькою областями України. На півночі та сході проходить державний кордон з Молдовою та Румунією. Область займає площу 8100 кв.км, що становить 1,3% території України. Її населення становить 935,4 млн осіб. Переважна частина населення (57,3%) – сільське населення. Область поділяється на 11 адміністративних районів. Включає 11 міст, 8 селищ, 398 сіл. Обласний центр – місто Чернівці, яке займає територію близько 15,3 тис. га по обидва береги річки Прут і має населення 258,2 тис. осіб [44].

Земельний запас області становить 809,6 тис. га, у тому числі 475 тис. га сільськогосподарських угідь, з них 340,4 тис. га ріллі, 25,9 тис. га багаторічних насаджень, 39,1 тис. га сіножатей, 69,6 тис. га пасовищ. Найбільш родючі ґрунти лісостепової зони. У цій частині області, здебільшого на дністровських терасах, зустрічаються чорноземи (чорноземи) з крихто-зернистою структурою та вмістом

гумусу до 7 %. Через горбистий ландшафт сільськогосподарські угіддя займають 59% загальної площі області, а частка розораних полів становить 42%.

Водні ресурси включають поверхневі та підземні води. За рахунок місцевих і транзитних поверхневих вод водозабезпеченість на 1 жителя області в 5 разів перевищує середній показник по Україні. Регіон багатий на природні ресурси. На території Буковини виявлено 4 родовища нафти і газу (Лопушне, Черногузи, Красноільськ, Шереметів). Останнім часом у Вижницькому, Сторожинецькому та Путильському районах відкрито більше десяти нафтогазоперспективних ділянок).

У надрах краю багато дорогоцінних будівельних матеріалів. У районі Дністра і басейні Пруту виявлено великі поклади гіпсу і ангідриду. Північні та східні райони області багаті на мергелі та вапняки. Біля села Красноільськ є перспективне родовище мармуру [44].

Суглинки, видобуті у Вижницькому районі, використовуються в цегельно-черепичному та гончарному виробництвах. Червоно-бурий і сірий пісковик використовується для будівництва доріг і облицювання стін. У Заставнівському районі видобувають різні види піску. На території області також є родовища кварцитів, сланців, а також джерела з мінеральними водами типу «Іжевська», «Мацеста», «Борджоми» та «Нафтуса».

Ландшафт Чернівецької області в основному сформований горами, озерами та річками. За ландшафтними особливостями область поділяється на три частини: рівнинну, передгірську та гірську. Північні рівнини розташовані на Прутсько-Дністровському межиріччі в межах Поділля та Хотинської височини. Поверхня порізана мальовничими річковими долинами та балками каньйонного типу. У середній частині підніжжя розташовані Чернівецькі гори (максимальна висота 537 метрів). Близько 25% території займають Покуття та Буковинські Карпати.

Геолого-геоморфологічні утворення Північної Буковини мають визначне освітнє та естетичне значення. Можна виділити печеру Довбуша, скелі «Кам'яна Багачка» та «Чорний Діл», дністровські «мури» біля сіл Василів та Звенячин. Буковинські Карпати створюють сприятливі умови для розвитку альпінізму,

пішохідного та спортивно-кваліфікаційного туризму. Для спелеологічного туризму доступні унікальні гіпсові печери «Попелюшка», «Буковинка-1» та «Буковинка-2».

На території області протікає понад 70 річок, кожна з яких довжиною понад 10 км. Вони належать до басейнів Дунаю та Дністра. Річкову систему області утворюють річки Дністер, Прут, Сірет і Черемош. Велике значення для економічного та соціального розвитку регіону мають ліси, які є джерелом деревини та продукції недеревного рослинництва. Загальна площа лісів становить 258 тис. га. Ліси сформовані різними породами дерев, такими як ялина, бук, дуб, ясен, береза. Середній вік насаджень 60 років.

Тваринний світ Північної Буковини представлений надзвичайно цікавими тваринами понад 300 видів. Мінерально-сировинні ресурси Чернівецької області включають джерела мінеральних вод і лікувальні грязьові утворення. Геологічна будова і тектонічні умови (особливо в південній частині) зумовили появу практично невичерпних запасів мінеральних вод різного хімічного складу, які використовуються для лікування багатьох захворювань. В області понад 60 джерел мінеральних вод [44].

Здійснюється промисловий розлив питної та лікувальної води з 15 джерел («Буковинська», «Брусницька», «Кельметчанка», «Хрещатик» та ін.). Особливою популярністю користується вода з Брусницького джерела, яка містить сірчано-водневі та содово-гідрокарбонатно-хлоридно-натрієві компоненти, що зумовлюють її лікувальні властивості.

Забезпеченість природними рекреаційними ресурсами на 1 км² та на 1 жителя перевищує середній рівень по Україні відповідно в 1,4 і 1,8 рази. За структурою промислового виробництва область відноситься до індустріально-аграрної категорії. Частка області у валовій продукції промисловості та сільського господарства України становить відповідно близько 0,5% та 1,9%.

Значний вплив на загальну економічну структуру регіону зробили зміни в розвитку окремих галузей. Провідними галузями промисловості області залишаються харчова (30,2% в обсязі валової продукції області), енергетика (18,4%), машинобудування та обробка металів (16,3%), лісова та деревообробна (13,9%).), легкої (10,5%) промисловості.

Для регіону характерна концентрація промисловості в містах. На промислові підприємства Чернівців припадає понад 64,5% промислової продукції. Провідним напрямком у машинобудівній промисловості є виробництво нафто- і газопереробного обладнання; у лісовій та деревообробній промисловості – виробництво пиломатеріалів, шпону, меблів; у промисловості будівельних матеріалів – виробництво цегли, руберойду, кераміки, залізобетонних виробів; у легкій промисловості – виробництво швейних і трикотажних виробів, бавовняних тканин; у харчовій промисловості – виробництво цукру, хлібобулочних виробів, лікеро-горілчаних виробів, олії, м'яса, молока, плодоовочевих консервів [44].

В області зберігається позитивна тенденція до збільшення обсягів промислового виробництва. За перші три місяці поточного року промисловими підприємствами вироблено продукції на понад 135,5 млн грн, що на 10,1% більше порівняно з першими трьома місяцями минулого року.

У чорній металургії виробництво продукції за перші три місяці поточного року перевищило виробництво відповідного періоду минулого року на 81,4%, у машинобудуванні та металообробці – на 21,6%, у промисловості будівельних матеріалів – на 20%, у промисловості будівельних матеріалів – на 18,6%. деревообробній промисловості, на 13,5% у легкій промисловості, тоді як підприємства борошномельно-круп'яної промисловості та комбікормової промисловості не вийшли на обсяг виробництва, який вони мали за перші три місяці 2020 року (-54,2%). Випуск споживчих товарів порівняно з відповідним періодом 2020 року зріс на 6,8%.

Рівень товарообмінних операцій у 2021 р. становив 18,2%, що на 13,9% більше, ніж за відповідний період минулого року. Зменшення частки бартеру відбулося майже в усіх основних галузях промисловості, за винятком хімічної, нафтохімічної промисловості та виробництва будівельних матеріалів.

За січень-лютий 2021 р. виручка від реалізації склала 45,9 млн. грн. (68,0% від загального обсягу); тому продажі зросли на 17% порівняно з відповідним періодом минулого року. У хімічному та нафтохімічному машинобудуванні 99,9% реалізації

здійснено в грошовій формі, у чорній металургії – 96,1%, у м'ясопереробній та швейній промисловості – 95,3-92,8%.

Наразі в Чернівецькій області діє Український центр реструктуризації підприємств та розвитку приватного сектору за проектом Світового банку з реструктуризації підприємств, а саме ВАТ «Кварц», «Надія», «Мальва». Проект передбачає проведення діагностичного аналізу підприємств, планів реструктуризації, запровадження короткострокових заходів з реструктуризації підприємства та створення інфраструктури для надання консультаційної допомоги в Україні [44].

В області завершено паювання та встановлення колективної власності на землю, власниками паїв стали 180,4 тис. громадян. З метою реалізації волевиявлення громадян щодо ведення власного сільськогосподарського виробництва розроблено 213 схем розподілу земель колективної власності, що становить 86% від загальної кількості колективних сільськогосподарських підприємств. У процесі становлення створено 58 сільськогосподарських кооперативів, 190 товариств з обмеженою відповідальністю, 48 приватних та орендних підприємств, 13 фермерських господарств.

З метою реалізації державної політики розвитку малого і середнього підприємництва в Чернівецькій області розроблено і реалізується комплексна Програма підтримки малого і середнього підприємництва на 2020-2021 роки. У Чернівцях створено та зареєстровано 11 громадських організацій та спілок для надання підтримки приватним підприємцям та бізнесу. Працює «Бізнес-центр», відкритий за підтримки ІФС. Буковинський центр малого бізнесу, створений за підтримки уряду канадської провінції Саскачеван, пропонує освітні програми для молоді та бізнесменів, надає юридичні консультації та офісні послуги.

З метою координації зусиль щодо створення сприятливого клімату для залучення іноземних туристів та подальшого розвитку туристичної індустрії створено громадське об'єднання «Сільський зелений туризм Буковини». 5-8 квітня туристичні фірми Чернівців взяли участь у Шостій міжнародній виставці «Україна: туризм та відпочинок».

У зовнішньоекономічних зв'язках переважають експортно-імпортні операції суб'єктів господарювання області із зарубіжними країнами. Зовнішньоторговельний дохід склав 12,7 млн. дол. США (89,6% від загального товарообігу) і зріс порівняно з відповідним періодом минулого року на 12,7%. Експорт становив 7,1 млн. дол. США (87,2% від загального обсягу експорту), імпорт – 4,9 млн. дол. США (93,4% від загального обсягу імпорту); ці показники відповідно на 20,0% та 3,7% більші порівняно з відповідним періодом минулого року. З 2020 р. сальдо торгівлі з цими країнами було позитивним. За два місяці поточного року сальдо склало 2,2 млн дол. США, що майже вдвічі більше, ніж за відповідний період минулого року. Це свідчить про зростання якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх ринках [44].

З метою зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів забезпечено повне та своєчасне надходження різних податків і зборів. Усі 269 органів місцевого самоврядування запровадили на своїй території місцеві податки та збори. За 2021 р. надходження цих податків і зборів становили 2266 млн. грн., що на 19,1% більше, ніж за відповідний період 2020 року. Область має значний науковий потенціал. Тут працюють такі науково-дослідні інститути: Інститут теплоелектрики НАН України, Чернівецьке відділення Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Інститут матеріалознавства НАН України, наук України, Чернівецького філіалу Ін-ту землеустрою та Київського Ін-ту автоматики.

Вищу освіту надають Чернівецький університет імені Федьковича, Буковинська медична академія, Чернівецька філія Київського торговельно-економічного університету, Буковинський фінансово-економічний інститут, Чернівецька філія Харківського державного політехнічного університету, де навчається 18,3 тис. студентів.

У Чернівецькій області нараховується 243 природно-заповідні території та об'єкти, з них 7 заказників, 8 визначних пам'яток природи, ботанічний та дендрологічний парк Чернівецького державного університету, Вижницький національний природний парк та Сторожинецький дендрологічний сад. Усі вони мають національне значення та включені до транснаціональної природоохоронної

мережі Карпат (проект TACIS). Крім того, є ще 136 пам'яток природи, 40 парків (які є шедеврами садово-паркового мистецтва) і 39 місцевих заповідників. Серед заказників загальнодержавного значення – ландшафтні заказники у Лужках, Стебнику та Цецино, орнітологічний заказник Дарницький, лісові заказники Лунківський та Петровецький. Серед пам'яток природи загальнодержавного значення – урочище Білка, печери Буковинка, Попелюшка та Баламутівська, Шилівський ліс, Тисовий яр. До групи археологічних та архітектурних пам'яток входять стоянки давньослов'янських поселень IX-X ст., руських поселень XII-XIII ст., зразки культової архітектури. Буковина славиться такими художніми ремеслами, як килимарство, вишивка, різьблення по дереву. Особливо розвинені вони в центральній, північно-західній та західній частинах Чернівецької області [44].

Отже, Чернівецька область є сприятливим районом для різнобічного літнього та зимового гірського спортивного туризму, масового пізнавального та оздоровчого відпочинку, а також бальнеологічного лікування.

2.3. Територіальні особливості розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області

Чернівецька область в Україні – унікальна територія, де представлена історико-культурна спадщина різних епох: від давньоруської, османської, австро-угорської до румунської та української. Метою статті є комплексна оцінка історико-культурної спадщини Чернівецької області для більш інтенсивного подальшого залучення до туристичної галузі Карпатського регіону разом із сусідніми країнами ЄС: Румунією, Словаччиною, Польщею. Для цього враховувався різний статус, стан збереження та просторові відмінності разом із ресурсною забезпеченістю всієї досліджуваної території. У статті розглянуто теоретико-методологічні основи вивчення історико-культурних об'єктів регіону, здійснено комплексну оцінку історико-культурного потенціалу Чернівецької області, проаналізовано його спадщину через три факторні складові рейтингів: кількість, концентрацію, та розташування туристичних місць (археологічні пам'ятки, пам'ятки архітектури, історії та монументального мистецтва).

Результатом є інтегральний рейтинг Чернівецької області та її регіональних таксономічних одиниць нижчої ієрархії, які мають найбільшу концентрацію історико-культурних туристичних дестинацій. Згідно з дослідженнями території найбільш придатні для ефективного та перспективного використання у внутрішній та міжнародній туристично-екскурсійній діяльності, але Північно-Буковинський рекреаційний надрагійон виявився слабкою рекламно-організаційною складовою цілісного туристичного продукту [44].

Зараз відбувається активне входження України до світового культурного середовища, всебічне та адекватне з'ясування та аналіз її історико-культурної спадщини (ІКН) для раціонального використання та особливої охорони є найважливішим державним, міжнародним, гуманітарним і практичним завданням науки. Простежується необхідність експертної оцінки можливостей історико-культурної спадщини регіону в актуалізації її ефективного застосування на перспективу. Це знаходить своє відображення в системно-структурному обґрунтуванні розміщення певного ресурсу на досліджуваній території, визначенні справедливих у цьому ресурсі форм і методів його освоєння, особливо в туристично-екскурсійній діяльності, та забезпеченні узгоджених правил для всіх зацікавлені у відкритті, розвитку та використанні історико-культурної спадщини.

Проте, незважаючи на значну методологічну та практичну складову, яка реалізована у сфері історико-культурної спадщини зарубіжними та вітчизняними дослідниками, інноваційних узагальнюючих досліджень у цій галузі немає, особливо якщо це стосується пострадянського простору в його країнах та регіони. Питання оцінки історико-культурної спадщини донедавна не входили до науково-дослідної та практичної роботи з метою визначення сукупного потенціалу регіону, орієнтирів його розвитку та використання в туристично-екскурсійній діяльності. Проте з підписанням Україною у 2014 році угоди про асоційоване членство з ЄС та проведенням пов'язаних з цим реформ з децентралізації економіки змінилися вектори розвитку України, в тому числі у сфері туристичного бізнесу, тому актуальність дослідження такого роду різко зросла (Додаток А). Ці події викликали гостру потребу в поглибленому географічному вивченні локальних територій, які мають значний

ресурсний потенціал, але потребують грантових чи інвестиційних коштів для розвитку та відновлення їх інфраструктури, організації збереження туристично-екскурсійних напрямків чи сприяння їх діяльності на місцевому рівні або для транскордонної співпраці з країнами ЄС. Нагальна потреба відповіді на ці запитання зумовила вибір теми дослідження, завдань, оцінок та перспективних напрямків функціонування історико-культурної спадщини Чернівецької області як прикордонного регіону з ЄС та території Карпатської рекреаційної зони в межах Україна, Румунія, Словаччина та Польща [44].

Сьогодні оцінкою культурної спадщини займаються вчені, наукові дослідження яких зосереджені на історії, археології, етнографії, філології, мистецтвознавстві, культурології тощо. Проте, незважаючи на такий великий інтерес науковців, використанню історико-культурної спадщини в туристично-екскурсійній діяльності приділяється недостатньо увагу, хоча зараз у навчальних планах українських вишів є окрема дисципліна «Туристичне краєзнавство». Слід зазначити, що оцінка регіональної історико-культурної спадщини українськими та зарубіжними вченими зосереджена переважно на описовій частині її розміщення або вивченні лише матеріальний компонент і перелік рекреаційних або туристичних ресурсів. Крім того, зміст наукових досліджень для визначення об'єкта дослідження зводиться до системи управління історико-культурними пам'ятками (ІКМ), однак територіями, які мають найбільші чи найкращі передумови та потенціал, не визначено. Так, питання безумовного зв'язку туризму з історико-культурною спадщиною розглядається в дослідженні «Туризм і розвиток Мальти». У ній автор підкреслює виняткову роль культурної спадщини острова (історичних пам'яток, ремесел, мистецтва, музики та навіть парафіяльних свят) для сприяння розвитку внутрішнього та міжнародного туризму. Процес формування туристичного продукту та його склад, який обов'язково повинен охоплювати культурні пам'ятки, перебував у полі зору нігерійського вченого д-ра Франкліна Дж. Відсутність залучення пам'яток культури до сфери туризму відзначено в роботі «Продаж мистецтва та історії: культурна спадщина та туризм». У ньому автори звертають увагу на доцільність включення до туристичного продукту культурної спадщини не лише ЖКГ, а й музеїв, художніх галерей, історичних

тематичних парків та фестивалів мистецтв. У радянському науковому просторі досліджувалися питання методики оцінки житлово-комунального господарства та об'єктів, палацово-паркових і садибних комплексів, значущих за значенням природних об'єктів. Кількісна характеристика історико-культурного потенціалу (далі ЖКП) представлена через кількість об'єктів туристичної привабливості різного рівня значущості, відповідно до класифікації об'єктів міжнародного, державного, регіонального та місцевого рівнів.

Історико-культурні туристичні ресурси – це сукупність територій, об'єктів матеріальної і духовної культури, створених у процесі історичного розвитку і є об'єктами туристичного інтересу. Категорія історико-культурних ресурсів («ІКР») об'єднує освітні, подієві, етнографічні, біографічні та соціальні. Отже, історико-культурна спадщина – це сукупність об'єктів культурної спадщини, перенесених людством від попередніх поколінь. Об'єктом історико-культурної спадщини в туристично-екскурсійній діяльності є визначна пам'ятка, споруда, комплекс, їх частини, пов'язані з нею пересувні об'єкти, а також території або водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні чи техногенні об'єкти незалежно від стану збереження, які збереглися та мають цінність з археологічної, естетичної, етнологічної, історичної, архітектурної, мистецької чи наукової точки зору та зберегли свою автентичність.

Оцінка загальної кількості ЖКП у Чернівецькій області показала, що Кіцманський, Хотинський, Заставнівський райони та місто Чернівці мають найвищі середні показники по області. Проте загальна фізична кількість значущих об'єктів певного регіону не може виступати формуючим і переважним потенціалом. Таким чином, за потенціалом значущих об'єктів з огляду на стан їх природоохоронної цінності необхідно «звести їх до спільного знаменника» та розрахувати загальний рейтинговий потенціал Чернівецької області ГКР через суму добутки їх кількості на відповідні коефіцієнти за формулою «1».

Середня сумарна оцінка потенціалу регіональної історико-культурної спадщини з урахуванням коефіцієнтів її збереження на сьогодні становить 92 об'єкти. Вищі значення цієї величини зосереджені в Прутсько-Дністровському регіоні, в тому

числі в містах Чернівці (153), Заставна (146,9), Хотин (167,3) та Кіцмань (175). До цих районів належить і Новоселиця, більша частина якої розташована в долині річки Прут. Саме цьому регіону Прутсько-Дністровської височини, на нашу думку, необхідно зосередити більше уваги при формуванні екскурсійних турів, які можуть бути пов'язані з ресурсним використанням культурної спадщини регіону (рис. 2.5).

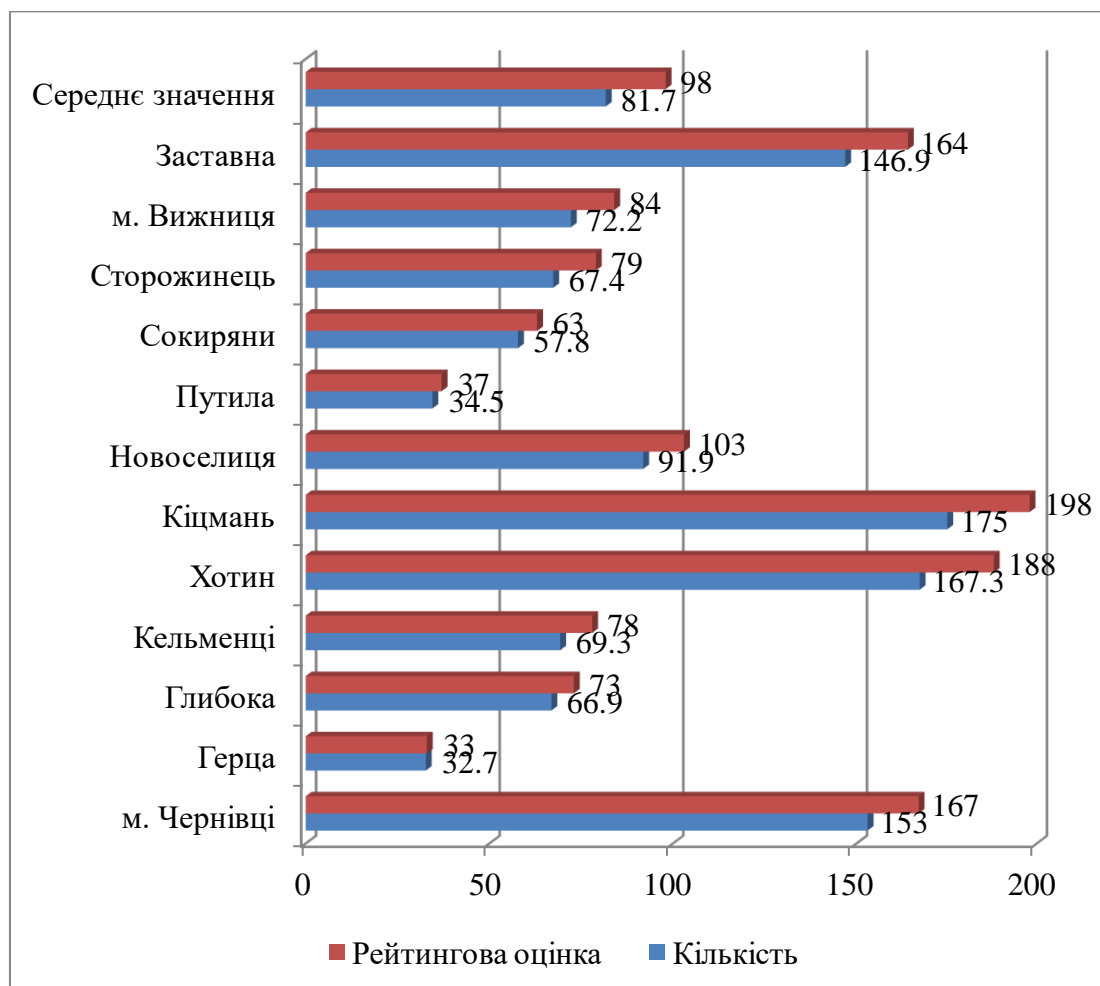

Рис. 2.5. Кількість та рейтингова оцінка історико-культурної спадщини Чернівецької області

Джерело: [46-48]

Для більш детального аналізу та коректності висновків доцільно визначити не лише кількість значущих об'єктів у цих районах загалом, а й модифіковані коефіцієнти концентрації та локалізації об'єктів з урахуванням площ, на які вони займають і населення тих же районів. Відповідно до сумарної оцінки об'єктів археологічної спадщини за адміністративно-територіальними одиницями Чернівецької області та методики розрахунку модифікованих показників

концентрації та коефіцієнта локалізації туристично-екскурсійних destinations розраховано сумарні рейтинги адміністративно-територіальних одиниць по кожній трьох показників (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Сумарна рейтингова оцінка потенціалу об'єктів археологічної спадщини за адміністративно-територіальними одиницями Чернівецької області

Райони	Державна археологічна спадщина, бал	Рейтинг	Модифікований індикатор концентрації об'єктів	Рейтинг	Коефіцієнт локалізації об'єкта	Рейтинг	Загальний рейтинг
м. Чернівці	15,3	10	1,75	10	2,02	4	24
Герца	9,9	11	1,23	11	0,63	8	30
Глибока	32,4	5	3,66	5	0,98	6	16
Кельменці	23,4	7	2,73	7	0,7	9	23
Хотин	70,2	2	7,96	2	1,98	2	6
Кіцмань	65,7	3	7,48	3	2,18	3	9
Новоселиця	42,3	4	4,73	4	1,16	5	13
Путила	0,0	12	0,00	12	0,0	12	36
Сокиряни	24,3	6	2,83	6	0,74	7	19
Сторожинець	18,0	8	1,94	8	0,31	11	27
м. Вижниця	17,1	9	1,93	9	0,38	10	28
Заставна	82,8	1	9,59	1	2,7	1	3
Чернівецька обл.	40,14	-	35,36	-	1,0	-	-
Середнє значення	29,3	-	33,6	-	1,0	-	16

Джерело: [46-48]

Вищі за середні значення модифікованого показника концентрації пам'яток археології сформувалися у Заставнівському (9,59), Хотинському (7,96), Кіцманському (7,48), Новоселицькому (4,73) та Глибоцькому (3,66) районах. Нижче середнього, але близькою до нього була друга група регіонів: Сокирянський та Кельменський, у яких зазначений коефіцієнт становив відповідно 2,83 та 2,73. В останню групу об'єднані територіальні частини області, де інтегральний модифікований показник набрав найменших значень. До них належать території Прут-Сіретського межиріччя Карпатського регіону, а також м. Чернівці (1,75):

Сторожинецький (1,94), Вижницький (1,93) та Герцавський (1,23) райони. У Путильському районі таких пам'ятників немає. Для більш детального пояснення наявності археологічних об'єктів в регіоні варто проаналізувати розподіл коефіцієнтів локалізації для об'єктів археологічної спадщини. У цьому випадку оптимальне значення має наближатися до 1, оскільки тут враховується співвідношення часток археологічних об'єктів від питомої ваги площ, на яких вони представлені. Загалом хороша концентрація таких пам'яток спостерігається у Заставнівському, Хотинському та Кіцманському районах та у Чернівцях, де вони зосереджені вдвічі щільніше, ніж в інших областях. Другу групу районів утворюють Новоселицький (1,16) та Глибоцький (0,98) райони. Третя група об'єднує аутсайтери, які розташовані в Карпатах, гірській частині області та Північній Бессарабії. Коефіцієнт локалізації на таких територіях недостатній, оскільки коливається від 0,31 (Сторожинецький район) до 0,74 (Сокиряни).

Аналіз значення загального потенціалу адміністративних районів для археологічних пам'яток показав важливість Заставнівщини, де цей потенціал досяг найкращого значення, 3. Хотинський та Кіцманський райони мають досить потужні показники, рейтинги яких не перевищують 10. балів. Враховуючи середнє значення загальних рейтингів по області, яке становить 16, виокремлено групу районів Новоселицького та Глибоцького, показники яких близькі до цього. Ще одну групу районів (із сумою рейтингових місць понад 16) утворили Кельменці, Сокиряни, Вижниця, Сторожинець, Герца, Путила та м. Чернівці.

У Чернівецькій області 113 об'єктів загальнодержавного значення, які оцінені в 113,2 бали. Найбільше об'єктів такого статусу, з урахуванням середнього значення по області 7,6, у м. Чернівці (25,2), а також у Кіцмані (17), Хотині (15), Герці (15), Путилі (12) та Заставнівського (11) районів. Так, половина адміністративно-територіальних одиниць має середньообласне значення. Хороші показники, хоча й нижчі за середні, спостерігаються в Глибоцькому районі. Найменшими значеннями характеризуються Сокирянський та Сторожинецький райони (2). У Кельменцівському районі вони взагалі не зареєстровані (табл. 2.2).

Сумарна рейтингова оцінка потенціалу об'єктів архітектури національного значення адміністративно-територіальними одиницями Чернівецької області

Райони	Державна археологічна спадщина, бал	Рейтинг	Модифікований індикатор концентрації об'єктів	Рейтинг	Коефіцієнт локалізації об'єкта	Рейтинг	Загальний рейтинг
м. Чернівці	25,2	1	2,88	1	11,71	1	3
Герца	15	3	1,86	3	1,50	3	9
Глибока	6	6	0,68	7	0,71	7	20
Кельменці	0	10	0,00	12	0,00	12	34
Хотин	15	3	1,70	4	0,93	6	13
Кіцмань	17	2	1,94	2	1,81	2	6
Новоселиця	5	7	0,56	8	0,53	8	23
Путила	12	4	1,42	5	0,97	5	14
Сокиряни	2	9	0,23	10	0,16	11	30
Сторожинець	2	9	0,22	11	0,45	9	29
м. Вижниця	3	8	0,34	9	0,35	10	27
Заставна	11	5	1,27	6	1,07	4	15
Чернівецька обл.	113,2	-	9,95	-	1,00	-	-
Середнє значення	7,6	8	0,87	5	0,89	5	15

Джерело: [46-48]

Середнє значення модифікованого показника концентрації об'єктів національного архітектурного надбання досягло 0,87. Виходячи з цього, зауважимо, що половина адміністративних одиниць перевищує це значення, а саме м. Чернівці (2,88), Кіцмань (1,94), Герца (1,86), Хотинський (1,70), Путильський (1,42) та Заставнівський (1,27) райони. Інші області слабо забезпечені об'єктами національного статусу, оскільки їх показник вдвічі, а то й більше, поступається звичайному: це Вижницький (0,34), Сокирянський (0,23) та Сторожинецький (0,22) райони. Виняток із цього списку становлять Глибоцький (0,68) та Новоселицький (0,56) райони. Оцінюючи індекс локалізації національної спадщини, враховуючи його середнє значення, в області він сягає 0,89 і не відноситься до достатніх величин, оскільки є меншим за 1. Слід зазначити, що лише 2 з 12 територій перевищують

середнє значення локалізації об'єктів, Чернівецькому та Кіцманському районах, що на одинадцять перевищує оптимальний показник. Дещо поступаються за оптимальним показником Путильський та Хотинський райони (0,97 та 0,93). Різко відрізняються за цим показником Новоселицький, Вижницький, Сокирянський та Сторожинецький райони, де він коливається від 0,53 до 0,35. Ці райони, разом із Кельменцями, найменш забезпечені об'єктами архітектури національного рівня, тому посідають останні місця в рейтингу.

Зауважимо, що за трьома показниками для об'єктів архітектури національного значення Чернівці чітко виділяються як абсолютний лідер (сума рейтингових місць досягла мінімально можливого значення – 3). Оскільки середнє сумарне значення всіх рейтингів по області становить 15, то цей рівень не перевищує (за обернено пропорційним суб'єктом), крім обласного центру, також Кіцманський, Герцавський, Хотинський, Путильський та Заставнівський райони.

Вищі показники набрали Глибоцький, Новоселицький, Вижницький, Сторожинецький, Сокирянський та Кельменський райони. За першими трьома показниками можна вважати більш-менш задовільними, а за останніми трьома загальний бал визначено як досить незадовільний (від 29 до 34). По всій Чернівецькій області розташовано 564 визначні місця, пов'язані з важливими історичними подіями в житті країни та області. Історичними місцями можуть бути як архітектурні споруди, так і місця бойових дій і поховання воїнів. Найбільше таких пам'яток на державному обліку зареєстровано в м. Чернівці – 125, що склало 92,7 бала. П'ять регіонів мають вищий середній показник (31,2) показників з оцінками в діапазоні від 61,2 до 33,3. Загалом кількість балів у регіонах із значенням, нижчим за середній, помітна і коливається від 18,9 до 29,7. Винятком є Герцавський район, вага якого знаходиться на найнижчому рівні (5,4) (табл. 2.3).

Сумарна рейтингова оцінка потенціалу історичного визначні об'єкти
державного значення адміністративно-територіальними одиницями
Чернівецької області

Райони	Державна археологічна спадщина, бал	Рейтинг	Модифікований індикатор концентрації об'єктів	Рейтинг	Коефіцієнт локалізації об'єкта	Рейтинг	Загальний рейтинг
м. Чернівці	92,7	1	10,61	1	10,76	1	3
Герца	5,4	12	0,67	12	0,13	11	35
Глибока	18,9	11	2,13	11	0,55	8	30
Кельменці	37,8	5	4,41	5	1,02	4	14
Хотин	61,2	2	6,94	2	0,94	5	9
Кіцмань	60,3	3	6,87	3	1,59	2	8
Новоселиця	33,3	6	3,72	6	0,88	6	18
Путила	21,6	10	2,55	10	0,43	10	30
Сокиряни	27,0	8	3,14	8	0,53	9	25
Сторожинець	26,1	9	2,81	9	1,47	3	21
м. Вижниця	29,7	7	3,35	7	0,85	7	21
Заставна	42,3	4	4,90	4	1,02	4	12
Чернівецька обл.	456,3	-	40,2	-	1,00	-	-
Середнє значення	31,2	5	3,58	5	0,91	5	16

Джерело: [46-48]

За модифікованим показником концентрації історичних об'єктів в області знову відзначається абсолютна перевага Чернівців (10,61). Останній показник втричі перевищує середній і приблизно вдвічі – другий за рейтингом Хотинський район (6,94). Також середнє значення (3,58) є меншим за Кіцманський, Заставнівський, Кельменський та Новоселицький райони. Інші області не дотягують до середнього. Причому показник останнього з них, Герцанського району, відповідно у 5 та 16 разів менший від середнього значення та міста-лідера Чернівців. Лише 5 адміністративно-територіальних одиниць по локалізації історичних об'єктів загальнодержавного значення мають показники вище середнього: м. Чернівці (10,76), Кіцманський район (1,59), Сторожинецький район (1,47), Заставнівський та Кельменський райони (1,02).

Мінімальні значення характерні для ряду інших областей, а Хотин має близький до середньообласного показник (0,94). Водночас Герцавський район із найменшим параметром локалізації вчетверо нижчий (0,13) за попередній у рейтингу коефіцієнта Путильського району (0,43).

Підсумкове рейтингове оцінювання історичних об'єктів державного значення виявило трійку лідерів у місті Чернівці, Кіцманському та Хотинському районах. Принагідно зазначимо, що перший з них займає найкращі позиції за всіма трьома показниками. Другу групу територій високої цінності (від 12 до 16) займають Заставнівський та Кельменський райони. Третю групу формують регіони з нижчими параметрами: Новоселицький, Сторожинецький, Вижницький та Сокирянський райони, чисельні показники яких коливаються від 17 до 25. Найгірше забезпечені історичними пам'ятками Глибоцький та Герцацький (Підкарпаття) та Путильський (Карпати) райони. Всі сайти монументального мистецтва загальнодержавного значення в Чернівецькій області мають загальне значення 51,3 бала, а середнє їх значення – 1,8 бала. Їх значна частина представлена в м. Чернівці, потенціал якого оцінюється в 19,8 бала. Позначки середнього значення досягли також Кіцманський (7,2) та Новоселицький (4,5) райони. Кельменський, Вижницький, Глибоцький та Хотинський райони мають однакову кількість значущих об'єктів: 3,6. Найменші параметричні показники зафіксовані у Заставнівському (1,8), Сторожинецькому (1,8), Герцавському (0,9) та Путильському (0,9) районах. У Сокирянському районі відсутні пам'ятки історії (табл. 2.4).

За модифікованим показником концентрації об'єктів монументального мистецтва Чернівці значно випереджають усі інші адміністративно-територіальні утворення. Зокрема, його коефіцієнт у 6 разів перевищує середній по області. Близькими, але більшими за нього є Кіцманський (0,82), Новоселицький (0,503), Кельменський (0,42), Хотинський (0,408), Глибоцький (0,407) та Вижницький (0,406) райони. На решті територій значення модифікованих коефіцієнтів свідчить про низьку концентрацію вищезазначених пам'яток, оскільки значення їх параметрів менше середнього по області – 0,36. Решта площ не перевищують середнього значення. Це області, в яких модифікований коефіцієнт менше середнього значення

0,36: Заставненська (0,208), Сторожинецька (0,194), Путильська (0,106). У Сокирянському районі об'єктів загальнодержавного значення немає.

Таблиця 2.4

Оцінка потенціалу державного обліку пам'яток монументального мистецтва адміністративно-територіальними одиницями Чернівецької області

Райони	Державна археологічна спадщина, бал	Рейтинг	Модифікований індикатор концентрації об'єктів	Рейтинг	Коефіцієнт локалізації об'єкта	Рейтинг	Загальний рейтинг
м. Чернівці	19,8	1	2,266	1	20,43	1	3
Герца	0,9	6	0,111	10	0,2	10	26
Глибока	3,6	4	0,407	6	0,94	4	14
Кельменці	3,6	4	0,420	4	0,86	7	15
Хотин	3,6	4	0,408	5	0,49	8	17
Кіцмань	7,2	2	0,820	2	1,69	2	6
Новоселиця	4,5	3	0,503	3	1,06	3	9
Путила	0,9	6	0,106	11	0,16	11	28
Сокиряни	0,0	7	0,000	12	0,00	12	31
Сторожинець	1,8	5	0,194	9	0,90	6	20
м. Вижниця	3,6	4	0,406	7	0,92	5	16
Заставна	1,8	5	0,208	8	0,39	9	22
Чернівецька обл.	51,3	-	4,52	-	1,00	-	-
Середнє значення	1,8	4	0,36	5	0,84	5	15

Джерело: [46-48]

Локалізація об'єктів монументального мистецтва державного обліку є надмірною у Чернівцях, про що свідчить їх коефіцієнт, який тут набув найвищого значення і перевищив номінально оптимальний показник у двадцять разів. До регіонів з більш-менш оптимальною структурою локалізації можна віднести Глибоку (0,94) та Новоселицю (1,06).

Решта районів виходять за межі оптимальної регіональної структури об'єктів монументального мистецтва, але їх можна звести принаймні до двох інтервалів: близького до оптимального (більше 0,50) і дуже віддаленого від нього. До першої належать Вижницький, Сторожинецький і Кельменський райони. Другий інтервал

утворюють Хотинський, Заставнівський, Герцавський та Путильський райони. Сокирянський район посідає особливе місце, оскільки на його території не зафіксовано об'єктів монументального мистецтва державного значення. За загальною кількістю рейтингових місць об'єктів монументального мистецтва серед адміністративно-територіальних одиниць трійку лідерів складають м. Чернівці (3 бали) з Кіцманським (6 балів) та Новоселицьким (9 балів) районами. Інша група регіонів зосереджена навколо звичайної для області суми 15 балів, а саме Глибоцький, Кельменецький та Вижницький райони. Це свідчить про їх більш-менш достатню забезпеченість пам'ятками національного значення. Другу двадцятку областей, де сумарний показник досить далекий від звичайного значення, замикають Хотин (17 балів) та Сторожинець (20 балів). Інші (Заставна, Герца, Путила та Сокиряни) є незначними за рейтинговим потенціалом і на них важко розраховувати для туристично-екскурсійної діяльності. Звичайні значення загальної суми місць для чотирьох типів об'єктів (археологічні, архітектурні, історичні, пам'ятні об'єкти) досягли 23,6 (≈ 24) позиційних балів, тобто діапазон середніх значень по регіону знаходився в межах 21-27 балів.

Отже, території Новоселиці (21) та Глибокої (26,5) мають більш-менш задовільну привабливість. Їх можна вважати цілком придатними для розвитку туристично-екскурсійної діяльності з використанням усіх різновидів історико-культурної спадщини та потребують першочергових інвестицій у розвиток інфраструктури, її збереження, відновлення та популяризацію на внутрішньому та міжнародному туристичному ринках. Високий рівень ГЦПм (20-15) фіксується на півночі області в Придністров'ї, тому Заставнівський (20) та Хотинський (16) райони можна об'єднати в Північне Придністров'я зі значним ГЦП. Найбільше історико-культурних пам'яток зосереджено на заході та в центрі Запрутської частини Чернівецької області, у Кіцманському районі та в м. Чернівці (інтервал ≤ 14). Зокрема, в межах першої адміністративно-територіальної одиниці загальна кількість місць у чотирьох історико-культурних дестинаціях склала 9 рейтингових балів, а в іншій – 11. Цю територію буде визначено як Західно-Прутський регіон значного розвитку історико-культурного розвитку. культурні пам'ятки.

Загалом Північне Наддністров'я та Західне Прутство є географічно дотичними, тому їх слід об'єднати та позначити як Північно-Буковинський рекреаційний надрагiон зі значною концентрацією ГЦПм. Низький (28-33) та дуже низький (≥ 34) підсумковий рейтинг об'єктів історико-культурної спадщини зосереджені в Передкарпатті на правому березі р. Прут, ст. гірська частина області та крайні віддалені від Чернівців райони східних та південно-західних областей: Кельменці (29 балів), Вижниця (32,5), Сторожинецький (34,5), Герцавський (36), Сокирянський (38) та Путильський (38,5) райони.

В рамках певного адміністративно-територіального масиву чітко виділяються дві зони слабкої концентрації ГКП: Східно-Бесарабська (Кельменський і Сокирянський райони) і Передкарпатсько-Карпатська (Вижницький, Сторожинецький і Путильський райони). Окремим анклавом є район Герца, в якому, за результатами аналогічних перспективних досліджень прикордонних територій Молдови та Румунії, можна буде розвивати рекреаційну діяльність. Хоча зазначені адміністративно-територіальні виділення мають нижчі бальні показники, ніж звичайні, їх можна визначити як зони другого етапу перспективного розвитку туристично-екскурсійної діяльності для сприятливого управління інвестиціями на зазначеній території (Додаток Б).

Отже, найперспективнішим районом для організації туристично-екскурсійної діяльності з використанням історико-культурних дестинацій є в цілому Верхньодністровсько-Прутська частина Чернівецької області, третина якої зосереджена навколо міста Чернівці. Саме ця територія насамперед належала до давніх розвинутих етнокультурних територій у долині Дністра, в межах якої, зокрема, була найбільша кількість поселень трипільської цивілізації. Належала також до Галицько-Волинського князівства, Шипинців, Молдавського князівства та Австро-Угорської імперії як історична Буковина. Усі державно-політичні утворення залишили тут значну історичну спадщину багатьох культур, етносів та своїх традицій.

За всіма позиціями рейтингу чотири види об'єктів (археологічні, архітектурні, історичні та об'єкти монументального мистецтва) знаходяться вище середнього. Загальні зведені рейтингові значення історико-культурної спадщини Чернівецької

області зосереджені в м. Чернівці та адміністративних районах на заході та півночі. Ці землі є найбільш перспективними для організації тут туристично-екскурсійної діяльності з використанням ГПМ. В їх межах розташовані Північне Наддністров'я та Західно-Прутський регіони, які об'єднані в Північно-Буковинський рекреаційний надрагiон. Загалом протягом свого історичного розвитку ця територія, як історична Північна Буковина та Північна Бессарабія, входила до складу різних цивілізацій і держав. Найважливішими серед них були Трипілля та Австро-Угорська імперія, які залишили тут значну історичну спадщину багатьох культур, етнічних груп та їхніх традицій.

Враховуючи те, що Чернівці, незважаючи на лідерство за трьома позиціями (об'єкти архітектури, історії та монументального мистецтва), посіли друге місце в дослідженні, пропонуємо активніше використовувати місто в нових напрямках туристично-екскурсійної діяльності для його розвитку, привабливості та популяризації. Додатковим аргументом повноцінного використання історико-культурної спадщини вищезначених рекреаційних територій у туристично-рекреаційному бізнесі є транспортна доступність. Сьогодні в цьому районі проходять важливі залізничні та автомобільні транспортні шляхи, а місто Чернівці розташоване за 40 км від державного кордону з Румунією. Чернівці мають пряме залізничне сполучення з містами Івано-Франківськ, Львів, Ковель, Київ, Одеса. З кінця 2015 року між Чернівцями та Львовом курсує регіональний експрес класу Інтерсіті+ (тривалість 3,5 години), який проходить через два важливі залізничні вузли західної України в Івано-Франківську та Львові. Цей маршрут дозволяє туристам здійснити пересадку на швидкісні потяги «Інтерсіті та Інтерсіті+» в Івано-Франківську та до найважливіших туристичних місць України, а у Львові до польського Перемишля (час у дорозі 1 год 10 хв) та інші туристичні міста України. За іншим проектом Чернівці сьогодні з'єднані залізничним сполученням із Сучавою та Бухарестом у Румунії з пересадкою у Вадул-Сірет. Через Чернівецьку область проходить міжнародний автомобільний транспортний коридор Е-85: Клайпеда (Литва) – Брест (Білорусь) – Чернівці (Україна) – Сірет (Румунія). Основні автомобільні дороги державного значення, які проходять через Прут-Дністровську Буковинську та Буковинсько-Бессарабську рекреаційні

зони Транспрут: М-19 Доманово (на Брест, Білорусь) – Чернівці – митний перехід Мамалига (на Кишинів, Молдова), М-20 Житомир. – Чернівці – митний перехід Терблече (до Бухареста, Румунія) та ряд доріг регіонального та місцевого значення [46-48].

У Чернівцях є аеропорт, який обслуговує лише регулярні рейси з Києва та чартерні авіалінії в сезон літньої відпустки для громадян України. Зараз найближчі до альтернативних маршрутів опосередковували авіасполучення з містом Чернівці, постійно приймають регулярні та лоукостери, для туристів були Івано-Франківськ, Львів, а також румунські Ясси, Бакеу, Клуж-Напока та столиця Молдови Кишинів. Проблеми та перспективи прямого пасажирського сполучення з Чернівцями досліджувалися та обговорювалися в попередніх публікаціях.

У 2021 році в Чернівецькій області функціонувало 75 готелів та прирівняних до них засобів розміщення (у м. Чернівці 28 готелів), де було обслуговано 116 959 осіб. Це на 9,7% більше, ніж у попередньому році, але лише 5,8% переселенців були громадянами 56 країн, але переважно з Румунії, Білорусі, Молдавії, Ізраїлю, Польщі, Німеччини, Туреччини та США. Слід зазначити, що позитивним фактором у цьому є те, що 68,0% за кількістю готелів та 81,3% відвідувачів складають найкращий рекреаційний потенціал країни [44].

Отже, відповідно до вищевикладених міркувань вже розпочато розробку сценарію розробленого квесту «Австрійські Чернівці в міській культурі та архітектурі» для Асоціації туріндустрії «Буковина туристична» сценарій розробленого квесту «Австрійські Чернівці в міській культурі та архітектурі», який на даний момент успішно обслуговує туристів та всіх бажаючих вулицями Чернівців. Ще одну серію екскурсій для цієї ж Асоціації розроблено для територій із рейтингом вище середнього, а саме «Цивілізації стародавнього світу Пруту-Дністра», «Священні об'єкти та монастирі Наддністровської Буковини» та «Римська». цивілізації Пруто-Дністровської Буковини». Інша тематична екскурсія «Північна Бессарабія в пізньоримську добу» проходить територією з нижчими балами, але в перспективі передбачає популяризацію археологічного туризму в науково-кадровому співробітництві з кафедрою історії стародавнього світу, Середньовіччя та

музеєзнавство Чернівецького національного університету ім. Федьковича та наукового відділу Чернівецького обласного краєзнавчого музею, а екскурсія «Історико-культурна спадщина румуномовної Буковини» проходитиме в частині Прикарпато-Карпатського регіону з продовженням своїх маршрутів до с. сусідні райони Сучава та Ботошань Румунії. Усі ці туристичні продукти здатні підвищити конкурентоспроможність туристичної індустрії з використанням регіональної історико-культурної спадщини, визначити території та конкретні місця інвестування та туристичні об'єкти з використанням їх історико-культурних ресурсів та залучити українську Буковину до єдиного регіону транскордонного розвитку. співробітництво Карпатської рекреаційної зони в Україні та країнах ЄС водночас. Глобальною перспективою наших подальших наукових досліджень може стати виявлення, згідно із запропонованою вище методологією, та детальний аналіз тих потенційних територій Українських Карпат в інших областях (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська), які мають високу збереженість історичного та культурної спадщини для розробки та продовження відповідних тематичних турів за участю країн суміжних прикордонних територій – не лише Румунії, але також Польщі та Словаччини.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Сучасні проблеми в сфері формування рекреаційного потенціалу Чернівецької області

Україна прагне подолати кризи, в тому числі спричинені війною. Системне планування реконструкції та подальшого розвитку країни надає унікальну можливість переосмислити, перепроєктувати та модернізувати будівлі та системи життєзабезпечення для забезпечення всебічної трансформації територіальних громад та регіонів.

Основними завданнями розвитку на наступне десятиріччя є прискорення економічного зростання регіонів і територіальних громад на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення робочих місць, покращення зайнятості, доступності державних послуг і послуг, що створює умови для репатріації мігрантів. Особливу увагу держава приділятиме підтримці потенційних центрів зростання, які зможуть поширити свій позитивний вплив на розвиток сусідніх країн, територій та впливають на розвиток регіону в цілому, а також сприяють розвитку територій з особливими проблемами, що має сприяти зменшенню рівня між- та внутрішньо-регіональної асиметрії у розвитку територіальних громад та покращенню якості життя людини незалежно від місця проживання.

Чернівці розташовані на південному заході України і займають площу 153 квадратних кілометри. Сьогодні воно вважається одним із найбезпечніших міст України, наскільки це можливо в умовах війни. До початку повномасштабного вторгнення в місті проживало понад двісті шістдесят тисяч чоловік. Зараз ця цифра може бути більшою. У перший тиждень війни Чернівці стали притулком для багатьох внутрішньо переміщених осіб з різних міст. Місцева влада заявляла про можливий притулок для двадцяти тисяч людей, але, на жаль, тікати довелося значно більшій кількості українців. Офіційно в місті зареєстровано 40 тисяч переселенців, але насправді їх набагато більше [45].

Місто Чернівці є культурним та науково-освітнім центром України. У Чернівцях здобути вищу освіту можна аж у семи вишах. Але головною перлиною краю є Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича – один із найстаріших класичних університетів України. Архітектура та інтер'єри університету вражають, університет часто називають українським Гогвортсом. Комплекс був збудований у XIX столітті як резиденція митрополитів Буковини і Далмації за проектом відомого австрійського архітектора Йозефа Главки. З 2011 року будівлю університету внесено до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [45].

На особливу увагу заслуговують і історичні вулиці Чернівців: Турецька площа – сквер із глибокою криницею посеред вулиці, ботанічний сад та справжня знахідка для поціновувачів української історії – єврейський цвинтар. Любителям камерної музики варто відвідати місцевий органний зал [45].

Чернівці справді зможуть вас здивувати, тому всіх, хто переїхав на Буковину через війну чи буде в Чернівцях транзитом, запрошуємо на «Оглядову екскурсію Чернівцями». За 3 години ви познайомитеся з головними визначними пам'ятками міста та дізнаєтесь, як війна вплинула на життя Чернівців. Адже чернівчани продовжують відновлювати роботу і продовжують працювати в умовах війни. Крім місцевих установ і підприємств у Чернівцях продовжують працювати Старобільський медичний коледж, який сюди переїхав з Луганської області, дитячий будинок з Дніпропетровської області та багато інших вимушено переселених закладів, які змушені були тікати від ракетного обстрілу з рідних міст і сіл [45].

На жаль, після масових уражень об'єктів критичної інфраструктури, енергопостачання стало дефіцитним і в Чернівцях. Проте жителі міста, як і всі жителі України, економлять електроенергію для якнайшвидшого відновлення мережі по всій країні [45].

Чернівці – незламне місто, адже тут живуть і працюють справжні герої. 15 листопада у Чернівецькому кардіоцентрі хірургам довелося оперувати людей, поки операційні були підключені до генераторів. Лікарі вправно прооперували чоловіка, який потрапив до лікарні з серцевим нападом. Чернівці – це надійний, глибокий тил нашої країни: гуманітарний, промисловий і транзитний.

Всі громадяни, які втратили житло внаслідок російської військової агресії, повинні бути забезпечені житлом. Одним із ключових завдань є відновлення та створення якісного нового житла та житлової інфраструктури із захисними, стійкими та інклюзивними рішеннями.

Відбудова українських міст і сіл після війни – складний процес, який має забезпечити модернізацію та подальший розвиток на десятиліття вперед. Нові виклики, пов'язані з війною – забезпечення збалансованого розселення мігрантів, переміщення підприємств і бізнесу в усі регіони країни, створення соціально-орієнтованого бізнес-середовища як передумови економічного розвитку громад – мають поєднуватися з найкращими, сучасними світовими підходами та практики: Архітектура та Цілі сталого розвитку ООН. Людиноорієнтованість, раціональне просторове планування, забезпечення балансу між переселенням і робочими місцями, стійка міська мобільність, інклюзивність, енергоефективність, екологічність та багато інших сучасних тенденцій у населених пунктах мають бути ознаками нашого відмінного відновлення.

Підсумовуючи вище проведене дослідження, варто відзначити, що перехід до циркулярної моделі економіки систем життєзабезпечення громад, комплексне підвищення ефективності використання ресурсів (включаючи енергію як на стороні споживання, так і на стороні постачання) разом із збільшенням частки локальних відновлюваних джерел енергії та будівництвом будівель НЗЕБ (рівня енергоспоживання) є одним із ключових елементів Європейського зеленого курсу та є логічним продовженням інтеграції України до Європейського Союзу. Системна реалізація цього курсу стане основою для досягнення енергетичної незалежності України від імпортного викопного палива, а також для зеленої трансформації інфраструктури населених пунктів. Усі ці фактори дозволять переміщеним українцям повернутися у свої домівки та громади та перетворять їх на вищий рівень життя. Такий підхід також має забезпечити довгостроковий добробут майбутніх поколінь українців по всій Україні.

3.2. Напрями вдосконалення розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області

В умовах необхідності забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку регіону особливо актуальними є питання розробки та реалізації стратегічних планів та програм розвитку території, враховуючи особливості розвитку окремої території, з мінімізацією ризиків, загроз та слабких сторін в їх економічному розвитку. Необхідними умовами впровадження стратегічних планів – є оптимальний перерозподіл ресурсів та максимальне використання сильних сторін розвитку території.

Пріоритетними напрямки економічного і соціального розвитку Чернівецької області на 2023 рік визначено наступні: модернізація виробництва та інфраструктури; підвищення соціальних стандартів життя; забезпечення умов для соціально-економічного зростання.

З огляду на це стратегічне планування та прогнозування розвитку регіонів повинно мати на меті: скорочення кількості документів, що визначають перспективи розвитку регіону; узгодження різнопланових цілей, визначених у цих документах; забезпечення єдності підходів, урахування всіх складових, що визначають специфіку розвитку країни та регіону а також в межах регіону та окремих територіальних одиниць; орієнтацію на реальні інвестиційні проекти; оптимізацію процедур розроблення й затвердження регіональних стратегій [35, с. 39].

Для покращення системи стратегічного планування в регіоні варто :підвищити рівень фінансування реальних інвестиційних проектів(при якому більшість фінансування виділяється на інвестиційні цілі а не на промоційні) – мале підприємництво, інвестиції інновації; урівноважити фінансування окремих програм зменшивши їх загальну кількість; зменшити горизонт цілей у програмах, які є недосяжними протягом одного року, натомість поставивши реалістичні по часовим та фінансовим рамках завдання; здійснення планування витрат не залежно від фінансування попередніх періодів, а виходячи із необхідних заходів для розвитку регіону; підвищити якість економічного моніторингу результатів програм за

допомогою громадськості. Для ефективної популяризації туристично-рекреаційного потенціалу Чернівецької області необхідно:

- розробити програму та забезпечити фінансування створення уніфікованої мережі туристично-інформаційних центрів (з визначенням їх оптимальних організаційно-правових форм, окресленням першочергових завдань їх функціонування, фінансуванням діяльності) в районах області, вздовж трас, на автостанціях, на вокзалах, пунктах перетину кордону, центральних площах населених пунктів, на територіях туристичних об'єктів. Доцільно передбачити можливість налагодження роботи сезонних мобільних туристично-інформаційних центрів (ТІЦ), а також розробки альтернативного варіанту комерційної форми діяльності ТІЦ на базі туристичних підприємств з визначенням граничної кількості безоплатних послуг та основ пільгового оподаткування їх діяльності;

- представникам обласних/місцевих відділів та департаментів з розвитку туризму, рекреації та культури приймати участь у всеукраїнських, обласних та міжнародних виставках, ярмарках, салонах консолідованим стендом Чернівецької області, рекламувати як окремі туристично-рекреаційні об'єкти, так і кластерні угруповання з надання туристичних послуг;

- проводити активну сезонну рекламну кампанію на національному телебаченні та телебаченні іноземних країн, спрямовану на промоцію зимового, літнього та культурного відпочинку, відпочинку для різних вікових груп, спеціалізованого туризму у Чернівецькій області;

- здійснювати активну промоцію нового туристичного бренду Чернівецької області, а поміж того розробити та просувати бренд «7 чудес Чернівецької області» в інформаційному просторі України та іноземних країн для просування окремих туристичних продуктів та реклами туристичних об'єктів, які носять культурну, історичну, архітектурну чи природну цінність;

- регулярно оновлювати туристичну інформацію на туристичному порталі Чернівецької обласної державної адміністрації, складати, публікувати та поширювати календар туристичних та культурних подій у Чернівецькій області [13, с. 159].

З метою оптимізації процедур розробки й затвердження стратегій, робочі групи із розробки стратегії розвитку Чернівецької області необхідно формувати за галузевими або спеціальними напрямками (економічним, євроінтеграційним, інноваційним, екологічним та рекреаційним, або можливі інші напрями з поділом на піднапрями). Зокрема, до складу кожної робочої групи за профілем варто залучати : у якості організаторів – представників міністерств, Головного управління економіки та інвестицій облдержадміністрацій, представників профільних управлінь облдержадміністрацій, представників районних та міських відділень профільних управлінь, представників спеціалізованих депутатських комісій, райдержадміністрацій, виконкомів міських рад; у якості консультантів – навчальні заклади, дослідні центри, наукові установи та спеціалізовані фонди; у якості громадськості – представників інтересів громадськості – громадських організацій, бізнес-асоціацій тощо.

Основною метою Програми розвитку туризму та рекреації у Чернівецькій області є формування високоефективного туристично-відпочинкового та санаторно-лікувального комплексу відповідно до міжнародних вимог, який давав би змогу задовольнити потреби як вітчизняних, так і іноземних туристів. Створення такої системи забезпечить зростання туристичних потоків та коштів, які туристи витрачають під час кожної подорожі, зменшення безробіття, збереження і раціональне використання природно-ресурсного й історико-культурного потенціалу, зацікавить потенційних інвесторів до створення туристичної інфраструктури у Чернівецькому регіоні. Стратегічне завдання Програми полягає в: формуванні та утвердженні туристичного образу Чернівецької області на світовому та вітчизняному туристичних ринках; розвитку і вдосконаленні матеріально-технічної бази туристичної інфраструктури; створенні сприятливих умов для ефективного управління туристичною галуззю області; підвищенні професійного рівня працівників туристичної галузі та обмін досвідом; створенні безпечних умов для туристів [44].

Якщо забезпечити втілення усіх завдань щодо покращення і розвитку існуючої ситуації в галузі туризму, то результати повинні проявити себе у кількох аспектах,

зокрема у соціальній, економічній та екологічних сферах. Вдале залучення пропозицій призведе до зростання кількісних та якісних показників задоволення потреб населення у туристично-рекреаційному обслуговуванні, часткове вирішення проблем зайнятості шляхом створення додаткових робочих місць як на підприємствах туристично-рекреаційної сфери, так і в супутніх сферах обслуговування; покращить якість туристично-рекреаційних послуг, розширить асортимент послуг, збільшить щорічний потік внутрішніх і зовнішніх туристів та інвестицій. Необхідно велику увагу приділити екологічній ситуації, тобто покращити стан природного середовища, раціонально використовувати природній туристично-рекреаційний потенціал, що дозволить більш повно використати і зберегти наявні цінності. Перспективний розвиток туристичної галузі регіону залежить від низки об'єктивних і суб'єктивних чинників, які впливатимуть на реальну політику в цій галузі. Тому необхідно здійснити заходи щодо децентралізації повноважень, які на даному етапі зосереджені у центральному органі виконавчої влади з питань туризму. Прогрес в цій сфері залежатиме також від економічної ситуації в державі та світі.

Аналіз туристичної діяльності у Чернівецькій області показав, що об'єктивно область має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного розміщення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів і т.д. Проте існує і ряд факторів, які перешкоджають ефективному розвитку цього виду діяльності на сучасному етапі. При визначенні проблем розвитку галузі та шляхів їх вирішення слід оптимально поєднати соціальні потреби населення на оздоровлення та відпочинок із економічними вигодами. Тому туристичну індустрію необхідно розглядати як сферу задоволення важливих суспільних потреб, яка до того ж є ефективною в еколого-економічному плані і повинна поступово зайняти одне із перших місць в економічній структурі області. А ефективний розвиток туризму, повинен базуватися на раціональному використанні природних та кліматичних умов, етнічних, історичних, архітектурних пам'яток краю, що в свою чергу, дозволить значно збільшити потік іноземних туристів в Україну й приплив валютних надходжень в економіку країни. Саме розвиток туризму та рекреації

стимулюватиме економічну активність, розвиток малого й середнього бізнесу, створить робочі місця в різних секторах економіки, зменшить відтік кадрів за кордон [32, с. 131].

Отже, для ефективної реалізації стратегій та програм рекреаційного потенціалу потрібно усунути неузгодженість та нереалістичність цілей окремих програм, забезпечити першочергові пріоритети програмам підтримки реального сектору економіки, а не програмам у яких основними заходами – є заходи консультативно-інформаційного спрямування, забезпечити фінансування пріоритетних напрямків розвитку території; усунути організаційні та технічні проблеми у реалізації програм.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

Визначено сутність, зміст та типологія рекреаційного потенціалу. Варто відзначити, що сукупність рекреаційних ресурсів та інструментів, знань і навичок по їх перетворенню з використанням інноваційних підходів формує рекреаційний потенціал конкретної території, що є основою її сталого розвитку.

Досліджено рекреаційні ресурси як формоутворюючий елемент інфраструктури області. Рекреаційні ресурси багато в чому є похідними від рекреаційних потреб населення, які в свою чергу визначаються задачами соціокультурного освоєння території. Таким чином, основні причина та фактори перетворення сукупності тих чи інших властивостей території в рекреаційні ресурси – це потреби соціокультурного освоєння території. Поєднання та наявність природно-рекреаційних ресурсів свідчить про існування природно-рекреаційного потенціалу як необхідної умови розвитку рекреації.

Обґрунтовано методику дослідження рекреаційного потенціалу області. В якості природних передумов формування природно-рекреаційного потенціалу, насамперед, виступають природно-територіальні комплекси різних видів, їх компоненти та окремі властивості, в тому числі контрастність, географічна специфіка, екзотичність, унікальність або, навпаки, типічність, розміри та форми природних об'єктів та їх географічне положення. Формування системи рекреаційного природокористування є об'єктивним наслідком потреб суспільства в рекреації, що постійно зростає.

Досліджено туристичний та природно-ресурсний потенціал Чернівецької області. Важливим аспектом розвитку Чернівецької області є туристичні заходи, які сприяють розвитку туристичних потоків та туристичної інфраструктури. На території буковинських полонин, зокрема в західній частині нинішнього Вижницького району Чернівецької області, склалися традиційні види господарства, які майже не змінилися з часом, приваблюючи туристів і рекреантів. Тому туристична сфера визначена пріоритетною у стратегії розвитку області. Сьогодні особлива увага приділяється

фестивальним ресурсам, потенціал яких необмежений і найбільш привабливий для цілей освіти, молодіжної політики, етнічного та пригодницького видів туризму.

Проаналізовано сучасний стан рекреаційного потенціалу Чернівецької області. У Чернівецькій області нараховується 243 природно-заповідні території та об'єкти, з них 7 заказників, 8 визначних пам'яток природи, ботанічний та дендрологічний парк Чернівецького державного університету, Вижницький національний природний парк та Сторожинецький дендрологічний сад. Усі вони мають національне значення та включені до транснаціональної природоохоронної мережі Карпат (проект ТАСІС). Крім того, є ще 136 пам'яток природи, 40 парків (які є шедеврами садово-паркового мистецтва) і 39 місцевих заповідників. Серед заказників загальнодержавного значення – ландшафтні заказники у Лужках, Стебнику та Цецино, орнітологічний заказник Дарницький, лісові заказники Лунківський та Петровецький. Серед пам'яток природи загальнодержавного значення – урочище Білка, печери Буковинка, Попелюшка та Баламутівська, Шилівський ліс, Тисовий яр. До групи археологічних та архітектурних пам'яток входять стоянки давньослов'янських поселень IX-X ст., руських поселень XII-XIII ст., зразки культової архітектури. Буковина славиться такими художніми ремеслами, як килимарство, вишивка, різьблення по дереву. Особливо розвинені вони в центральній, північно-західній та західній частинах Чернівецької області.

Визначено територіальні особливості розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області. Відповідно до вищевикладених міркувань вже розпочато розробку сценарію розробленого квесту «Австрійські Чернівці в міській культурі та архітектурі» для Асоціації туріндустрії «Буковина туристична» сценарій розробленого квесту «Австрійські Чернівці в міській культурі та архітектурі», який на даний момент успішно обслуговує туристів та всіх бажаючих вулицями Чернівців. Ще одну серію екскурсій для цієї ж Асоціації розроблено для територій із рейтингом вище середнього, а саме «Цивілізації стародавнього світу Пруту-Дністра», «Священні об'єкти та монастирі Наддністровської Буковини» та «Римська». цивілізації Пруто-Дністровської Буковини». Інша тематична екскурсія «Північна Бессарабія в пізньоримську добу» проходить територією з нижчими балами, але в перспективі

передбачає популяризацію археологічного туризму в науково-кадровому співробітництві з кафедрою історії стародавнього світу, Середньовіччя та музеєзнавство Чернівецького національного університету ім. Федьковича та наукового відділу Чернівецького обласного краєзнавчого музею, а екскурсія «Історико-культурна спадщина румуномовної Буковини» проходитиме в частині Прикарпато-Карпатського регіону з продовженням своїх маршрутів до с. сусідні райони Сучава та Ботошань Румунії. Усі ці туристичні продукти здатні підвищити конкурентоспроможність туристичної індустрії з використанням регіональної історико-культурної спадщини, визначити території та конкретні місця інвестування та туристичні об'єкти з використанням їх історико-культурних ресурсів та залучити українську Буковину до єдиного регіону транскордонного розвитку. співробітництво Карпатської рекреаційної зони в Україні та країнах ЄС водночас. Глобальною перспективою наших подальших наукових досліджень може стати виявлення, згідно із запропонованою вище методологією, та детальний аналіз тих потенційних територій Українських Карпат в інших областях (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська), які мають високу збереженість історичного та культурної спадщини для розробки та продовження відповідних тематичних турів за участю країн суміжних прикордонних територій – не лише Румунії, але також Польщі та Словаччини.

Виявлено сучасні проблеми в сфері формування рекреаційного потенціалу Чернівецької області. Відбудова українських міст і сіл після війни – складний процес, який має забезпечити модернізацію та подальший розвиток на десятиліття вперед. Нові виклики, пов'язані з війною – забезпечення збалансованого розселення мігрантів, переміщення підприємств і бізнесу в усі регіони країни, створення соціально-орієнтованого бізнес-середовища як передумови економічного розвитку громад – мають поєднуватися з найкращими, сучасними світовими підходами. та практики: Архітектура та Цілі сталого розвитку ООН. Людиноорієнтованість, раціональне просторове планування, забезпечення балансу між переселенням і робочими місцями, стійка міська мобільність, інклюзивність, енергоефективність, екологічність та багато інших сучасних тенденцій у населених пунктах мають бути ознаками нашого відмінного відновлення.

Обґрунтовано напрями розвитку рекреаційного потенціалу області на перспективу. З метою оптимізації процедур розробки й затвердження стратегій, робочі групи із розробки стратегії розвитку Чернівецької області необхідно формувати за галузевими або спеціальними напрямками (економічним, євроінтеграційним, інноваційним, екологічним та рекреаційним, або можливі інші напрями з поділом на піднапрями). Зокрема, до складу кожної робочої групи за профілем варто залучати : у якості організаторів – представників міністерств, Головного управління економіки та інвестицій облдержадміністрацій, представників профільних управлінь облдержадміністрацій, представників районних та міських відділень профільних управлінь, представників спеціалізованих депутатських комісій, райдержадміністрацій, виконкомів міських рад; у якості консультантів – навчальні заклади, дослідні центри, наукові установи та спеціалізовані фонди; у якості громадськості – представників інтересів громадськості – громадських організацій, бізнес-асоціацій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 10.01.2023).
2. Варналій З. С. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення: зб. офіц. док.; Національний ін-т стратегічних досліджень. К.: НІСД, 2014. 520 с.
3. Воловик Л. М. Особливості розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Столичного регіону (на прикладі Київської області). Географія та туризм: Наук. зб. Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2013. Вип. 26. С. 164-172.
4. Горин Г. В. Рекреаційно-туристичний потенціал Західного регіону України у контексті транскордонного співробітництва. Соц.-ек.проблеми сучас. періоду України, 2014, Вип. 2(106). С. 171-178.
5. Гуменюк В. В. Державне регулювання курортно-рекреаційної сфери : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 372 с.
6. Гуторов О. І. Оцінка земельних ресурсів та ефективності інвестицій. К., 2018. 369 с.
7. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвиток туристичної галузі України. Економіка. 2015. № 7 (172). С. 65-69.
8. Дашук Ю.Є. Рекреаційний потенціал регіону як об'єкт наукових досліджень. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. 2012. Вип. 126. С. 140-147.
9. Єрко І. В., Мельник Н. В., Качаровський Р. Є., Дем'янчук О. Г. Туристично-рекреаційний потенціал музеїв закладів професійно-технічної освіти Волинської області. Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín «Věda a perspektivy» je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury Praha, České republika: E24142. № 7(14) 2022. С. 259-272.
10. Ковтуник І. І. Природно-географічні рекреаційні ресурси та курортні території поділля. Агросвіт. 2020. № 11. С. 122–126.

11. Копилов С. А. Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку: колективна монографія [кол. авторів; за ред.: С. А. Копилов (гол. ред.), С.Е. Баженова (наук. ред.)]. Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. нац. ун. ім. Івана Огієнка, 2015. 192 с.
12. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України. К.: «Альтерпрес», 2007. 369 с.
13. Мезенцев К. В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2015. 253 с.
14. Мелешко К. К. Аналіз рекреаційних ресурсів Харківського регіону. Бізнес Інформ. 2020. № 7. С. 112–117.
15. Миронов Ю. Б. Сутність та чинники розвитку рекреаційного потенціалу в регіоні. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.11. С. 117–122.
16. Морозова О. С., Морозов О. В., Волочнюк Є. Г. Розвиток рекреаційно-туристичної діяльності в умовах змін клімату в південному регіоні України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Випуск 28, частина 2. С. 42–48.
17. Немець К. А. Дослідження просторової взаємодії суспільно-географічних об'єктів. Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіон. зб. наук. праць. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. Вип. 6(1). С. 20-31.
18. Немець К. А. Моделювання траєкторії розвитку регіональних соціогеосистем України. Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіон. зб. наук. праць. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2019. Вип. 7 (2). С. 66–80.
19. Немець К. А., Немець Л. М. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу: навчально-методичний посібник. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 172 с.
20. Новаковська І. О. Управління міським землекористуванням: монографія. К.: Аграр. наука, 2016. 304 с.
21. Новаковська І. О., Скрипник Л. Р., Древаль Н. Г. Стан та проблеми рекреаційних територій в умовах сучасних трансформаційних процесів. Проблеми

сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2022. № 3. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-06-01> (дата звернення: 10.01.2023)

22. Оливко О. Оцінка якості комплексного туристичного продукту. Вісник КНТЕУ. 2015. № 2. С. 58-63.

23. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія; за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса: ОНЕУ, 2016. 262 с.

24. Полтавець А. М. Рекреаційний потенціал Київської області. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2015. № 4. С. 72-81.

25. Потишняк О. М., Дудник О. В., Краля В. Г. Рекреаційні ресурси та природно-рекреаційний потенціал як необхідна умова розвитку рекреації. Домашня сторінка. 2017. № 182. С. 140-147.

26. Роїк О. Р., Лущик М. В. Стратегічні напрями розвитку рекреаційного потенціалу у Львівській області з урахуванням сучасного стану. Економіка та управління національним господарством. 2018. Випуск 17. С. 158-164.

27. Смадич І. П. Формування структури рекреаційного середовища в існуючій системі розселення Прикарпаття. Проблеми розвитку міського середовища. 2018. № 1. С. 129–135.

28. Солов'янчик А. В. Стратегічний аналіз розвитку ринку туристичних послуг в Україні. Стратегія економічного розвитку України : зб. наук. пр.. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана; редкол.: В. А. Верба (голов. ред.) [та ін.]. Київ : КНЕУ, 2016. Вип. 38. С. 127–138.

29. Сонько С. П. Просторовий розвиток соціо-природних систем: шлях до нової парадигми. К.: Ніка Центр, 2013. 287 с.

30. Сорока К. О. Основи теорії систем і системного аналізу: навчальне видання. Харків: Тимченко. 2015. 288 с.

31. Сучасні тенденції розвитку та вдосконалення туристської діяльності в Україні в контексті концептуальних положень Глобального етичного кодексу туризму: матеріали XII аспірантських читань. К. : КУТЕП, 2013. 310 с.

32. Тарасюк Г. М. Розвиток вітчизняного туризму в контексті світових туристичних тенденцій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Випуск 7. Частина 3. С. 127-131.

33. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. К.: Київський національний торгово-економічний університет, 2016. 537 с.

34. Топчієв О. Г. Планування територій у контексті сталого розвитку регіонів. Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення: Зб. наук. пр. Херсон: ПП Вишемирський, 2015. С. 118-123.

35. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика. Одеса, 2015. 632 с.

36. Третяк А. М. Підтипи рекреаційного землекористування за характером використання природних рекреаційних ресурсів. Збалансоване природокористування. 2014. № 4. С. 96-100.

37. Чир Н. В. Рекреаційна географія : навч-метод. посіб. Мукачєво: вид-во Дишкант С. Я., 2019. 156 с.

38. Чорний В. С. Статистичний аналіз демографічної ситуації та міграційних процесів регіону. Український журнал прикладної економіки. 2017. Т. 2. Вип. 1. С. 130-136.

39. Шабардіна Ю. В. Раціональність використання потенціалу природно-рекреаційних ресурсів та їх вплив на економіку регіону. Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. Чернігів: ЧДТУ, 2010. № 44. С.210-216. (Серія «Економічні науки»).

40. Шаблій О. І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. 744 с.

41. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії: підручник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 444 с.

42. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.org> (дата звернення: 10.01.2023)

43. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернівецькій області.
URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 30.01.2023)

44. Офіційний сайт ОДА Чернівецької області. URL: <https://mepr.gov.ua> (дата звернення: 30.01.2023)

45. Офіційний сайт visitukraine. URL:
<https://visitukraine.today/blog/1302/chernivtsi-is-a-tourist-pearl-an-educational-center-and-a-reliable-humanitarian-rear-of-ukraine> (дата звернення: 30.01.2023)

46. Офіційний сайт реєстру пам'яток Чернівецької області. URL:
<http://web.archive.org/web/20081231045810/http://www.heritage.com.ua/reestry/index.php?id=75> (дата звернення: 30.01.2023)

47. Реєстр пам'яток національного значення. URL:
http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245365203&cat_id=24491040
6 (дата звернення: 30.01.2023)

48. Реєстр пам'яток місцевого значення. URL:
http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245323810&cat_id=24491040
6 (дата звернення: 30.01.2023)

ДОДАТКИ

Додаток А

Карта географічного розташування Чернівецької області

Інтегральний рейтинг спадщини в Чернівецькій області

№	Назва громади	Область	Населення, т	Статус	Рейтинг
1	Хотинська	Чернівецька	11,4	ОТГ	73,80
2	Глибоцька	Чернівецька	10,9	ОТГ	73,26
3	Вашківецька	Чернівецька	11,5	ОТГ	56,04
4	Новоселицька	Чернівецька	18,5	ОТГ	50,87
5	Мамалигівська	Чернівецька	12,1	ОТГ	45,49
6	Вижницька	Чернівецька	17,0	ОТГ	44,88
7	Новодністровська	Чернівецька	12,7	ОТГ	41,81
8	Сторожинецька	Чернівецька	38,3	ОТГ	39,55
9	Герцаївська	Чернівецька	2,1	ОТГ	37,91
10	Недобоївська	Чернівецька	7,1	ОТГ	33,68
11	Усть-Путильська	Чернівецька	2,2	ОТГ	30,59
12	Волоківська	Чернівецька	6,1	ОТГ	30,05
13	Великокучурівська	Чернівецька	13,6	ОТГ	26,82
14	Мамаївська	Чернівецька	10,4	ОТГ	26,06
15	Сокирянська	Чернівецька	11,0	ОТГ	25,78
16	Кіцманська	Чернівецька	9,1	ОТГ	20,24
17	Магальська	Чернівецька	9,8	ОТГ	15,54
18	Селятинська	Чернівецька	4,8	ОТГ	15,32
19	Вашковецька	Чернівецька	4,9	ОТГ	15,17
20	Заставнівська	Чернівецька	8,3	ОТГ	15,04
Середній рейтинг по області					21,93
Середній рейтинг по Україні					21,49